

Állampolgárság

Szerző: GANCZER Mónika

Affiliáció: tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet – MTA Kiválósági Kutatóhely; egyetemi docens, tudományos és nemzetközi dékánhelyettes, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

Rovat: Nemzetközi jog

Rovatszerkesztő: SULYOK Gábor

Lezárás dátuma: 2021.04.06

Idézési javaslat: GANCZER Mónika: „Állampolgárság” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-jog-allampolgarsag> (2021). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Az állampolgárság meghatározása az állam szuverenitásából eredő joga, melyet a nemzetközi jog is szabályoz az állam nemzetközi jogi kötelezettségvállalásainak megfelelően. Az állampolgárság így mind belső jogi, mind nemzetközi jogi természetű. Az állampolgárság megszerzését és elvesztését az államok belső jogukban szabályozzák. A nemzetközi jog szerepe abban áll, hogy a szabályozási elveket megfogalmazza, a szabályozási különbözőségekből eredő problémákat (a hontalanságot, a kettős vagy többes állampolgárságot) kiküszöbölje, csökkentse és/vagy rendezze, illetve útmutatóként szolgáljon az állampolgárság megszerzésének és elvesztésének meghatározásához.

Tartalomjegyzék

- 1. Alapvetés: állam és állampolgárság**
- 2. Történeti előzmények**
- 3. Az állampolgárság nemzetközi jogi fogalma**
- 4. Az állampolgárság nemzetközi jogi természete**
- 5. Az állampolgárság nemzetközi jogi szabályozása**
 - 5.1. Az állampolgárság szabályozásának alapelvei a nemzetközi jogban
 - 5.2. Az állampolgárság megszerzése és elvesztése
 - 5.3. A hontalanság
 - 5.4. A kettős vagy a többes állampolgárság
 - 5.5. Az államutódlás
 - 5.6. Jogi személyek, repülőgépek, hajók, űrobjektumok honossága
- 6. JEGYZETEK**

1. Alapvetés: állam és állampolgárság

[1] Az állampolgárság szoros kapcsolatban áll az államisággal (->állam) és az állam fogalmi elemei

közé tartozó lakossággal.^[1] Az államot alkotó nép vagy az állandó lakosság kifejezés nem azonos az állampolgárok körével, hanem annál szélesebb csoportot ölel fel, mivel a lakosság nem csak állampolgárokból áll.^[2] A lakosság olyan személyek csoportja, akik felett az állam joghatóságot gyakorol,^[3] vagyis az állampolgárokon túl a területen állandóan tartózkodó^[4] külföldieket és hontalanokat is felöleli. Az állam létrejöttéhez tehát alattvalókra, nem pedig állampolgárookra van szükség,^[5] így az állampolgárság nem tartozik az állam „lényegéhez”,^[6] mivel az államiség nyilvánvalóan nem függhet az állampolgárságtól.^[7] Mindez fordított esetben másként alakul: az állampolgárság az államiségtől függ, vagyis az állampolgárságnak előfeltétele az állam létrejötte.

2. Történeti előzmények

[2] Az állampolgárság nemzetközi jogi értelmének meghatározásához hozzájárulnak az állampolgárság történeti előzményeinek azon mozzanatai, melyek az entitáshoz tartozást vagy nem tartozást fejezték ki. Az állampolgárság előképei már az ókori keleti társadalmakban is fellelhetők, jóllehet ezek pontos jelentése és jellemzői olykor nem határozhatók meg. Az ókorban a leszármazás elve alapján létrejövő polgárság alapvetően nem az entitáshoz tartozást fejezte ki, hanem elsősorban jogi státuszt jelentett, amely a hozzá kötődő, állampolgári jogokat is magában foglaló jogosítványok előfeltételének volt tekinthető, emellett a teljes jogú szabad egyének körét jelentette, és a mai értelemben vett államban való tagságot juttatta kifejezésre. Elvéve ugyan, de a mai értelemben vett állampolgárság tartalma is megjelent, hiszen a polgárság meghatározásánál találkozhatunk olyan kifejezésekkel, melyek az egyén entitáshoz tartozására utalnak, ám erre elsősorban a teljes jogú polgárok vonatkozásában került sor, és az idegenektől való megkülönböztetés is fellelhető volt.

[3] A sumer városállamokban például az egyén, ha a város nem volt megnevezhető, az „országból való” (*kalam-ma-ke₄*) megjelöléssel szerepelt.^[8] Ugyanebben az időszakban az Ebla és Abarszal által kötött szerződésben^[9] a két entitáshoz tartozó egyének az állam fiaiként és lányaiként,^[10] valamint az állam joghatósága, védelme alatt állókként is megjelentek.^[11] Az óbabiloni korban azokat a Babilon területén született egyéneket tekintették babiloni polgárnak, akik szabad polgárok leszármazottai voltak. Erre utalt a „város fia” mellett az „ország fia” megnevezés is, mely utóbbit az idegenekre utaló „más ország fia” kifejezéssel szemben is használták.^[12] Az ókori egyiptomiak élesen megkülönböztették magukat más államok lakóitól, önmagukat „embereknek”^[13] vagy más fordításban a „nap embereinek” (*ḥnmmt*)^[14] nevezték, ahogyan nagyon ritkán illettek idegeneket.

[4] Az ókori Hellász városállamainak (*polis*) lakosságától élesen megkülönböztették a *polis* határain kívül élő idegeneket, Athénban tiltották a házasságkötést idegennel, Spártában pedig az idegeneket kiűzték a városállam területéről. Két elnevezést használtak: a más *polis*ok lakóit (*xenoi*), valamint a Hellászon kívüli idegeneket (*barbaroi*) megjelölve.^[15] Utóbbi kifejezés a más nyelven beszélők érthetlenségének hangutánzó szavaként született meg, és csak a perzsa háborúk után kapott pejoratív jelentést.^[16] Megfigyelhető azonban az ókori Hellászbán az egyén több entitáshoz tartozása is, ugyanis a kolonizáció során kivételes esetekben lehetőség nyílt arra, hogy egy adott személy két entitás polgárává váljon, mivel a kolonizált területek polgárai megszerezhették az azt elfoglaló *polis* polgárságát a népgyűlés jóváhagyásával.^[17] Emellett a *polis*ok közötti kétoldalú megállapodással (*izopoliteia*) a különböző *polis*ok polgárai kölcsönös polgársághoz fűződő jogokat szerezhettek,^[18] többoldalú megállapodással (*sympoliteia*) létrehozott politikai szövetség útján pedig közös polgárságot (*koinopoliteia*) élvezhetett valamennyi szövetséges *polis* polgára.^[19] Később megjelent az idegenek honosítási eljárása^[20] is, azonban az így szerzett polgársággal az egyén nem szerzett jogot a népgyűlésben való részvételre, hivatalviselésre, és nem válhatott *archónná*.^[21]

[5] A Római Birodalom szabad lakói lehettek: római polgárok (*cives*), latinok (*Latini*), idegenek (*peregrini*) és a magukat megadó ellenséges idegenek (*dedititii*).^[22] A Római Birodalmon kívüli, azzal kapcsolatban nem álló személyeket (*barbari*)^[23] és a Római Birodalommal nemzetközi kapcsolatba lépő nemzetek lakóit (*externi*)^[24] egyaránt idegennek tekintették, az idegen fogalma azonban háborúban ellenséggé (*hostes*) vált, amely kifejezés azokat jelölte, „akiknek a rómaiak hadat üzentek,

vagy akik a rómaiaknak üzentek hadat”.^[25] Az idegenek számára előnyt jelentettek a görög *izopoliteia* szerződésekhez hasonló római vendégjogról szóló (*hospitum publicum*) szerződések, melyekben a szerződő felek egymás polgárait kölcsönös védelemben részesítették.^[26] A Római Birodalom terjeszkedésével az elfoglalt területek lakossága általában leigázott státuszú lett, és rabszolgává vagy *peregrinusszá* vált, az adott terület pedig a Római Birodalom provinciájának minősült. Az itáliai települések egy része szerződésben – elsősorban katonai – kötelezettséget vállalt Róma felé, így *peregrinus* lakossága szövetséges státuszúvá (*socii* vagy más néven *foederatii*) vált, vagyis a többletkötelezettség vállalásáért bizonyos jogokat kapott. Az i. e. 90-ben, Lucius Iulius Caesar (i. e. 90–87) konzul által kibocsátott *lex Iulia* valamennyi itáliai városban tartózkodási hellyel rendelkező szabad egyénnek és a mai Észak-Olaszország területén fekvő Gallia Cisalpina provincia szabad lakóinak megadta a polgárságot,^[27] következésképpen a birodalomban a polgár és a provinciálakó státusz maradt fenn a szabad egyének vonatkozásában, mely utóbbiak *peregrinus*nak minősültek. A polgárok ezt követően azonban a polgársághoz fűződő jogok alapulvételével két osztályba voltak sorolhatók, a római polgárság (*civitas Romana*) mellett a latin jogú polgárság (*civitas Latina*) fogalma jött létre. Ilyen latin jogú polgárságot kapott Gallia Cisalpina, majd később Szicília lakossága is.^[28] Hasonlóan adományozott polgárságot i. e. 18–17-ben Augustus (i. e. 27 – i. sz. 14.) a római polgársággal nem rendelkező leszerelő katonáknak, valamint Claudius (i. sz. 41–54.) és Hadrianus (i. sz. 117–138) császár a provinciák egyes lakosainak. A meghódított területek lakosságának státusza teljes mértékben azonban csak 212-ben rendeződött, amikor Caracalla a *Constitutio Antoniniana*^[29] meghozatalával a Római Birodalom valamennyi provinciája városának *municipium* státuszt adott, mellyel együtt járt azok szabad lakosai számára a teljes jogú római polgárság megadása. A kettős állampolgárság előképe a Római Birodalomban is megfigyelhető volt, mert a római polgárságot kapó provinciai lakosoknak megmaradt külföldi státuszuk is, így egyre nőtt azon személyek száma, akik a római polgárság megszerzését követően megtartották korábbi polgárságukat. A született római polgárok azonban, ha más entitás polgárává váltak és politikai jogokat gyakoroltak a Római Birodalom területén kívül, elveszítették a római polgárságot.^[30] Ebben az esetben a Római Birodalomba való visszatéréssel visszaszerezhető volt a római polgárság és az ahhoz fűződő jogok.^[31]

[6] A középkorban a polgárság fogalmát felváltotta az alattvaló kifejezés, amely immár nem az államban való tagságra, hanem az uralkodónak való alárendeltségre utalt, amit jól mutat a kifejezés angol *subject* és a francia *sujet* (más jelentésben „tárgy”) megfelelője is. Az alattvaló szűkebb értelemben vett fogalma kizárólag a politikai jogokkal rendelkezők csoportját foglalta magában. Az ily módon felfogott alattvalói státusz elsősorban területi elven keletkezett, ugyanis a földesurak esetében a földtulajdonon alapult, a városi polgároknál pedig az ingatlan elhelyezkedéséhez kötődött. Ritka kivételként, elsősorban Itáliában, megjelentek a független városállamok, a kommunák, melyekben a városállamhoz tartozást a „városlakó” fogalma fejezte ki, míg a mai értelemben vett állampolgári jogok többnyire a polgári státuszhoz kötődtek. Az alattvaló szó tágabb értelemben a „hazafi” kifejezés szinonimájaként volt használatos.^[32] Az angol jogban például az alattvaló fogalmát ebben a tágabb értelemben használták, alattvalónak általánosságban az a személy minősült, aki Anglia területén született, az alattvalói minőség tehát nem a szülők alattvalói voltából eredt leszármazás alapján. Idegennek (*foreigner*) ennek megfelelően az Anglia területén kívül születettek számítottak.^[33] A francia királyságban szűkebb értelemben a rendek tagjait (a papság, a nemesség és a később kialakult, a polgárságból álló harmadik rend), tágabb értelemben pedig a francia hazafiakat tekintették alattvalónak. Kezdetben csak az örökösödési perekből volt megállapítható, ki számított tágabb értelemben vett francia alattvalónak, valamint idegen személynek (*aubain*). Majd Angliához hasonlóan a területen születéssel létrejövő alattvalói státusz honosodott meg, később emellett szükséges volt az egyik szülő francia alattvalói volta, tehát a területi és a leszármazási elv keveredése volt megfigyelhető.^[34]

[7] Magyarország összlakossága a státusz szerint több csoportba volt sorolható: „született honpolgároknak” vagy más néven „hazafiaknak” (*incolae nativi*) a *ius sanguinis* elve alapján a magyar apától születettek számítottak,^[35] „honosított honpolgárok” (*incolae recepti*) vagy más elnevezéssel

incoale indigenati) olyan, korábban idegen személyek voltak, akiket jobbágnak, polgárnak vagy nemesnek befogadtak. A honosítás jobbágygá és polgárrá válás esetében hallgatólagosan, a földesúr által engedélyezett állandó megtelepedéssel történt,^[36] vagy a polgárok, adózók lajstromába való felvétellel vagy közhivatal viselésével valósult meg.^[37] Nemessé honosítás kezdetben királyi kegyelemlevél adományozásával és a honosítás királyi könyvbe való bejegyzésével történt, amennyiben az egyén esküt tett és a honosítás díját megfizette.^[38] Később a király honosságadományozási joga korlátozottá vált, mivel a honosításnak az országgyűlés tudtával és közreműködésével kellett történnie.^[39] A „nem honpolgárnak minősülő lakosok” (*accolae*) esetleg a városban lakás miatt részesülhettek jogokban. Szűkebb – a korban azonban általánosan elfogadott – értelemben alattvalónak szinte kizárólag csak egyes honpolgárok minősülhettek, ami a Szent Korona tagságot, vagyis az államhoz tartozást juttatta kifejezésre. Eszerint hazánkban alattvalónak kezdetben kizárólag a földesurak és a papok számítottak, a státusz a bárók és nemesek esetében a föld megszerzéséhez kapcsolódott, majd leszármazók útján átöröklődött, a papok esetében pedig a papi hivatás választásával keletkezett. Később a szabad királyi városok polgárai is alattvalóvá váltak a papok, a bárók és a nemesek mellett, igaz, korlátozott jogokkal, mivel a rendi országgyűléseken nem közvetlenül, hanem – a másik három rend tagjaival szemben – képviselőik útján vettek részt. A polgár alattvalói státusza azonban sem örökletes, sem hivatáshoz kötődő nem volt, az kizárólag az egyén vagyoni helyzetéhez kapcsolódott, adóköteles ingatlana elvesztése esetén megszűnt. Ebben az értelemben tehát a Szent Korona tagjai a papok, a bárók és a nemesek mellett a testületi nemességgel bíró szabad királyi városok polgárai voltak.^[40] A fogalmak használatában azonban zűrzavar figyelhető meg, a honpolgárokat „országlakosoknak”, „honfiaknak”, „magyaroknak”, „benszülötteknek” (sic), az „ország honosainak” egyaránt nevezték.^[41] Emellett az „alattvaló” és a „honpolgár” fogalma olykor keveredett, egyes esetekben pedig szinonimaként szerepelt. Az alattvalói kötelék tágabb – azonban kevésbé elfogadott – értelmezésben ugyanis az alattvaló a „hazafiak”, illetve a „honosított honpolgárok” összességét jelentette.^[42] Az „idegen” fogalmát olykor használták a városokban a város területén kívül élőkre és más városok lakosaira egyaránt. Magyarországon a városias települések kialakulásában szerepet játszott az uralkodók által a befogadott népeknek adományozott *hospes*jog, amely korlátozott autonómia – és olykor saját idegen jogok gyakorlásának – biztosításával segítette gazdasági tevékenységüket. Az „idegenek” (*forenses*) csak kivételesen szerezhettek jogokat, elsősorban kereskedési jogot és országos vásáron való részvételi jogot, valamint bányászati, hadi tisztségeket.^[43]

[8] Az abszolutizmusban a polgárság megerősödött, a városi polgárságot kezdte felváltani az államhoz tartozó polgárság. Egyesek szerint a polgárság ekkor csupán elméletben létezett, így aligha definiálható,^[44] ezzel szemben más nézet alapján a polgárság sajátos státusznak tekinthető, amely jogok és kötelezettségek halmazaként határozható meg.^[45] A felvilágosodás elterjedésével az individuum újra szerepet kapott,^[46] ami elvezetett a polgári forradalmakig.

[9] A polgári forradalmakat követően, a rendek megszűnésével az alattvaló és a polgár fogalma összemosódott és általában egymás szinonimájaként volt használatos, majd megszületett a mai értelemben vett – jogokat és kötelezettségeket egyaránt magában foglaló – állampolgárság fogalma. A nemzetállami (*nation state*) felfogás következtében továbbá a korábban csak a nemzetiségre utaló *nationality* kifejezésnek egy másik jelentéstartalma született meg: az állampolgárságot jelző aspektusa mint a nemzetállamhoz tartozás megnyilvánulási formája.^[47] A *citizenship* és a *nationality* kifejezés (és más nyelvekben használt megfelelőik) használata így átalakult^[48] és új értelmet nyert.

[10] Magyarországon az állampolgárság fogalma helyett ekkor még mindig a „hazafiság”, „honfiúság”, „honpolgárság” kifejezés volt használatos,^[49] továbbra is a magyar apától származó, illetve honosítási eljárás során honpolgárrá váló személyek csoportját jelölve. Hazánkban a mai értelemben vett állampolgárság tehát azt követően született meg, hogy a nemzet tagjainak köre a rendekbe tartozók helyett kibővült az államhoz tartozók közösségére, a politikai jogok gyakorlására jogosultak köre pedig kiszélesedett. Idegennek ekkor Magyarországon a nem hazafiak minősültek, de kiemelendő, hogy a horvát, szlávón, dalmát területeken élők is magyar honpolgárnak számítottak.^[50] A magyar

állampolgárság szabályozására végül csak 1879-ben került sor,^[51] ekkortól az „állampolgár” elnevezés vált általánossá.

3. Az állampolgárság nemzetközi jogi fogalma

[11] Az államok belső jogi sokszínűsége következtében az állampolgárság fogalmának számos megjelenési formája létezik, az állampolgárság jellegzetes fogalmi elemei azonban megállapíthatók, ami hozzájárulhat egy általánosan elfogadható belső jogi állampolgárság-fogalom megalkotásához (->állampolgárság). Az állampolgárság nemzetközi jogi értelemben vett fogalma kapcsán a létező meghatározások kevésbé különböznek, ám ezek egységesítéséhez és helyesbítéséhez úgyszintén elengedhetetlen az állampolgárság lehetséges fogalmi elemeinek elemzése.

[12] Az állampolgárság mindenekelőtt az állampolgár és az állam között fennálló kapcsolat, amelyhez egy természetes személy és egy a nemzetközi jog értelmében létező állam (->állam) kapcsolatát kell alapul venni. A robotok állampolgársága^[52] éppen ezért jelenlegi ismereteink szerint sajátos kapcsolatnak tekinthető, és inkább a jogi személyek, repülőgépek, hajók, űrobjektumok esetében alkalmazott honossághoz hasonlítható. Sajátosnak tekinthető továbbá a vatikáni állampolgárság (->a nemzetközi jog különleges alanyai) és az uniós polgárság is. A vatikáni állampolgárságnál a kapcsolat amiatt sajátos, mert a polgárság egyéb feltételek mellett a vatikáni hivatalviseléshez kötődik, így annak lejártával általában megszűnik, továbbá csak kérelemre szerezhető meg.^[53] Mindez jól mutatja a vatikáni polgárság esetében a kapcsolat eseti és időleges jellegét. Az uniós polgárság nem tekinthető állampolgárságnak, mivel az Európai Unió nem állam,^[54] így inkább egy nemzetközi szervezet és egy egyén szokatlan kapcsolatáról,^[55] az egyén jogállásáról^[56] beszélhetünk. Emellett az uniós polgárság másodlagos, csak kiegészíti a tagállami állampolgárságot, így az EU polgárának azok az egyének minősülnek, akik a tagállamok valamelyikének állampolgárai.^[57] Az uniós polgársággal szemben a szövetségi államok állampolgársága valódi állampolgárságnak tekinthető, mert a szövetségi államok tényleges államisággal rendelkeznek, és a szövetségi állampolgárság megszerzése és elvesztése a szövetségi állam által szabályozott,^[58] amellet, hogy általában a tagállami állampolgárság megléte is szükséges a szövetségi állampolgárság megszerzéséhez.^[59]

[13] A kötelék alapjának meghatározásai különbözőek lehetnek. A keletkezése és a megszűnése tekintetében az állampolgárságot a jogi normák szabályozzák, így az állampolgárság elsősorban jogi kapcsolatként^[60] írható le. A jogi kapcsolaton túl azonban az egyén és az állam között személyes kapcsolat^[61] húzódik meg, amely az állampolgári hűségben^[62] is testet ölt. A Nemzetközi Bíróság a Nottebohm-ügyben hozott ítéletében az állampolgárság mint jogi kapcsolat alapjaként az összetartozás társadalmi tényét, a létezés, az érdekeltségek és az érzelmek megfelelő kapcsolatát (*genuine connection*), valamint a kölcsönös jogokat és kötelezettségeket említette.^[63]

[14] Az egyén az állampolgárrá válással az állam szuverenitása alá kerül.^[64] Az állam személyi szuverenitása az állampolgárookra áll fenn, így az állampolgárokat tulajdonképpen az állam személyi főhatalma különbözteti meg más személyektől.^[65] Az állam területi főhatalma ugyanis az állam területén tartózkodó állampolgárookra, külföldiekre és hontalanokra egyaránt vonatkozik. Az állam személyi és területi szuverenitása következtében az állam joghatósággal rendelkezik állampolgára felett mind a határain belül, mind pedig az egyén külföldi vagy állami szuverenitás alatt nem álló területen való tartózkodása esetén.^[66]

[15] Az állampolgári jogok és kötelezettségek tartalommal töltik ki az állampolgárságot, de az állampolgárságnak nem szükségképpen elemei,^[67] hiányuk ugyanis nem eredményezi az állampolgárság megszűnését. A nemzetközi jogban az állampolgárság hatékonyságának vizsgálata sem az állampolgári jogok és kötelezettségek meglétére terjed ki, hanem más tények mentén az egyén és az állam kapcsolatának valódiságára, ténylegességére.^[68] Az állampolgárság nemzetközi jogi értelemben tehát aligha tehető függővé a különféle állampolgári jogok és kötelezettségek birtoklásától.

[16] Az állampolgárság státuszként,^[69] minőségként^[70] való felfogása a történelmi előzményekre vezethető vissza. Az állampolgárság státuszfelfogása^[71] szerint az állampolgárság úgy határozható meg, mint az egyénnek az állampolgári státuszában megnyilvánuló, abban rejlő jogainak és kötelezettségeinek összessége.^[72] Az állampolgárságot jogviszonyként értelmező nézet a jogviszony alanyának az állampolgárt és az államot tekinti,^[73] és nemcsak az egyén állampolgári jogait és kötelezettségeit, hanem az állampolgárságból fakadó állami jogokat és kötelezettségeket is magában foglalja. A nemzetközi jog szemszögéből az állampolgárság egyértelműen jogviszonynak tekintendő, mivel a nemzetközi jogban az állam állampolgársággal kapcsolatos, nemzetközi szinten megjelenő jogai és kötelezettségei hangsúlyosabbá válnak.

[17] Az állampolgárság a belső jogban többnyire,^[74] a nemzetközi jogban pedig egyértelműen az egyén és az állam között fennálló közjogi kapcsolatnak tekinthető,^[75] amely alapul szolgál az egyén és az állam egymással szemben fennálló jogai és kötelezettségei keletkezéséhez, és amely nyilvánvalóan kihat az egyén magánjogi jogaira és kötelezettségeire. A magyar álláspont egyértelműen a közjog körébe sorolja azokat az alapelveket és jogszabályokat, amelyek az állam állampolgárokkal való kapcsolatára vonatkoznak.^[76]

[18] A fogalom belső jogi és nemzetközi jogi jellegének elválasztása ismeretében az állampolgárságra használt kifejezések pontosítása is elvégezhető. Azokban a nyelvekben, amelyekben az állampolgárságra két kifejezést is használnak, mint például az angol nyelvben a *nationality* és *citizenship*, az állampolgárság fogalmának meghatározása során a belső jogban a *citizenship* megfelelői, a nemzetközi jogban pedig a *nationality* megfelelői használandók. Az angol *citizenship* és más nyelvi megfelelői a középkori városi polgárságra és annak jellegére vezethetők vissza, ezért a kifejezés mögött modern értelemben is az állampolgárságnak mint az ahhoz fűződő jogok és kötelezettségek összességének – különösen a polgári és politikai jogok birtoklásának – a jelentéstartalma húzódik meg.^[77] A *nationality* kifejezés állampolgárságot jelző jelentése a XVIII. század végén született meg, a nemzetállami (*nation state*) felfogás kiteljesedésével egy időben. A *nationality* kifejezés elsődleges jelentéstartalma az államhoz tartozást hordozza, az állampolgári jogok és kötelezettségek meglététől függetlenül.^[78] A Nemzetközi Bíróság a *nationality* meghatározásánál szintén elsősorban az egyén és az állam megfelelő kapcsolatát alátámasztó tényekre, nem pedig az állampolgári jogok és kötelezettségek fennállására helyezte a hangsúlyt.^[79] A nemzetközi jogban tehát az állampolgárság megjelölésére a *nationality*-nek megfelelő kifejezések használata szükséges, amit jól mutat, hogy szinte valamennyi állampolgársági tárgyú nemzetközi szerződés az állampolgárság megjelölésére a *nationality* kifejezést használja. A francia, a spanyol és a német nyelvben a *citizenship* megfelelője a *citoyenneté*, a *vecindad*, illetve a *Staatsbürgerschaft*, míg a *nationality*-vel a *nationalité*, a *nacionalidad*, valamint a *Staatsangehörigkeit* azonosítható. Az olasz, az orosz és a magyar nyelvben azonban csak egy kifejezés használatos mind belső jogi, mind nemzetközi jogi értelemben: a *cittadinanza*, a *grazhdansztvo* és az *állampolgárság* szó. A *nationality*-től elhatárolandó az állampolgársággal azonos (az angol nyelvben *nationality*, a francia nyelvben *nationalité*, a spanyol nyelvben *nacionalidad*) vagy attól eltérő kifejezéssel (a német nyelvben *Nationalität*, az olasz nyelvben *nazionalità*) leírható történelmi-biológiai értelmű, magyar nyelvre nemzetiségnek fordítható kifejezés, amely például történelmi, kulturális azonosságból, valamint a nemzeti csoport egységének szubjektív érzéséből fakadó nemzetiséghez tartozást jelent.^[80] Külön említést érdemel a francia *ressortissant*, valamint az olasz *appartenenza*^[81] kifejezés, melyek az egyén államhoz tartozásának elsősorban azt a mozzanatát hangsúlyozzák, hogy az egyén az állam „joghatósága alatt” áll.^[82] A *ressortissant* kifejezésről több bírói fórum megállapította, hogy szélesebb értelemmel bír, mint a francia *national* szó,^[83] annak ellenére, hogy a ->nemzetközi szerződések fordítása során gyakran az angol *national* megfelelőjeként használják.^[84] A magyar *állampolgár* kifejezés eredetét tekintve a német nyelvből vezethető le, mivel polgár szavunk is német eredetű.^[85] A szó etimológiáját alapul véve tehát az állampolgár kifejezés a német *Staatsbürger* kifejezésnek feleltethető meg. A *Staatsbürger* kifejezés a francia *citoyen* és az angol *citizen* szavakkal fordítható le, tehát a magyar állampolgárság szó közelebb áll a *citizenship*, mint a *nationality* elnevezéshez.^[86] Az állampolgár szó kettébontva továbbá az állam

polgára jelentéstartalmat hordozza magában, vagyis visszautal a polgár szóra, amelyhez a középkori városban a politikai jogok és kötelezettségek szorosan kapcsolódtak. A sok esetben árnyaltabb magyar nyelv ezáltal tehát kevésbé cizellált: az állampolgár szóban próbálja kifejezni mind a nemzetközi jog szempontjából releváns államhoz tartozás, mind pedig a belső jogban fontos állampolgári jogok és kötelezettségek meglétének kifejezését, noha a kifejezésben elsősorban az utóbbi hangsúlyos.

[19] Mindezek alapján az általánosan elfogadható nemzetközi jogi állampolgárság-fogalom az alábbiak szerint határozható meg: a nemzetközi jog értelmében az állampolgárság (*nationality*) az egyén és az állam között jogi kapcsolat alapján fennálló közjogi jogviszony, amely az egyén államhoz tartozását fejezi ki.

4. Az állampolgárság nemzetközi jogi természete

[20] Általánosan elfogadott az a nézet, hogy az állampolgársági kérdések az államok belső joghatóságába tartoznak, vagyis a *domaine réservé* körébe esnek. Az Állandó Nemzetközi Bíróság a Tunisban és Marokkóban kibocsátott állampolgársági rendeletekről szóló 1923. évi tanácsadó véleményében értelmezte a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya 15. cikk (8) bekezdésében megjelenő, kizárólag az állam belső joghatóságába tartozó kérdések körét. Az állampolgársági kérdéseket a nemzetközi jog akkori állása szerint „elvieken” („*in principle*”) az állam belső joghatóságába tartozónak tekintette.^[87] Ezt erősítette meg 1925-ben a Nemzetek Szövetsége kodifikációért felelős bizottságának *rapporteure* is, rögzítve azt, hogy „az állampolgárság kérdései, elvieken, az egyes államok kizárólagos joghatóságába kifejezetten fenntartott kérdések közé tartozik”.^[88] A *domaine réservé* az ->Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Alapokmányában is megjelenik az „olyan ügyek [...], amelyek lényegileg valamely Állam belső joghatóságának körébe tartoznak” fordulattal.^[89] A *domaine réservé* azokat a kérdéseket foglalja magában, melyek szabályozásában az állam – szuverenitásából eredően – szabad mérlegelési joggal rendelkezik (->a **beavatkozás tilalma**). Az állam diszkrecionális jogába azonban az is beletartozik, hogy az adott területen nemzetközi kötelezettségeket vállal, amellyel saját magára nézve állít fel korlátokat. A nemzetközi kötelezettségvállalás ennek fényében az állam szuverenitása alá tartozó joggyakorlásnak is tekinthető,^[90] és a korlátok állami akarat hiányában nem vélelmezhetők.^[91]

[21] A belső joghatóságba tartozó kérdéseknek és ezen belül az állampolgárság szabályozásának állam általi korlátozása számos esetben említésre került. Az Állandó Nemzetközi Bíróság a fentiekben tárgyalt 1923. évi tanácsadó véleményében megállapította:

[E]lőfordulhat, hogy egy olyan kérdésben, mint az állampolgárság, amely elvieken nem a nemzetközi jog által szabályozott, az Államnak a mérlegelési joga mégis olyan kötelezettségek által korlátozott, amelyeket más államok irányában vállalhatott. Ilyen esetben, a joghatóság, amely elvieken kizárólag az Államhoz tartozik, a nemzetközi jog szabályai által korlátozottá válik.^[92]

[22] A bíróság ugyanebben az évben egy másik, a lengyel állampolgárság megszerzéséről szóló tanácsadó véleményben kimondta: általánosságban igaz, hogy a szuverén államnak jogában áll eldönteni, kiket tekint állampolgárainak, azonban ez az elv csak az adott állam nemzetközi szerződési kötelezettségeinek megfelelően alkalmazható.^[93] Ehhez hasonló álláspontra helyezkedett egy választottbíró 1924-ben azzal a véleményével, hogy az állampolgársági kérdésekben az állam joghatósága elvieken kizárólagos, azonban ha az állampolgárság megszerzése ->nemzetközi szerződések által szabályozott, az állam autonómiáját az általa vállalt szerződéses kötelezettségek behatárolják.^[94] Néhány évvel később, 1928-ban egy francia-mexikói vegyes döntőbizottság döntésében szintén megállapítást nyert, hogy az állampolgárság belső jogi szabályozását az állam nemzetközi kötelezettségei korlátozzák.^[95]

[23] Az első állampolgársági tárgyú, univerzális nemzetközi kodifikációs konferenciára a Nemzetek Szövetsége égisze alatt, 1930. március 13-tól április 13-ig került sor Hágában. A konferencián elfogadott, az állampolgársági törvények kollíziójának egyes kérdéseiről szóló 1930. évi hágai egyezmény a nemzetközi jog korlátaira közvetlenül nem, hanem az államok elismerésén keresztül utal:

Minden állam saját joga alapján határozza meg, hogy kik az ő állampolgárai. Az ilyen jogszabályt más államok annyiban kötelesek elfogadni, amennyiben az összhangban áll a nemzetközi egyezményekkel, a nemzetközi szokásjoggal, és az állampolgárok tekintetében általánosan elismert jogelvekkel.^[96]

[24] A Nemzetközi Bíróság 1955-ben a Nottebohm-ügyben szintén megemlítette, hogy az állampolgárság megszerzésére vonatkozó szabályok megalkotása minden szuverén állam saját joga. Az ügyben nem tartotta szükségesnek annak eldöntését, hogy az adott állam, Liechtenstein döntési szabadságát a nemzetközi jog behatárolja-e.^[97] A nemzetközi jogra való utalás ez esetben is azt tükrözi, hogy az állam belső joghatósága körébe tartozó kérdésekben is létezhetnek a már említett nemzetközi jogi korlátok. Erre utal a Nemzetközi Jogi Intézet Aix-en-Provence-i, 1954-ben hozott határozata is, amely szerint ha az állam a *domaine réservé* körébe tartozó kérdésre irányuló nemzetközi kötelezettséget vállal, nem hivatkozhat belső joghatóságára a kötelezettség értelmezése vagy alkalmazása kapcsán.^[98]

[25] Az Emberi Jogok Amerikai Egyezményének^[99] szerződésellenőrző nemzetközi bírói fóruma, az Emberi Jogok Amerika-közi Bírósága egy 1984. évi tanácsadó véleményében^[100] megfogalmazta, hogy az államok döntési szabadsága elfogadott az állampolgárság adományozása és szabályozása terén, azonban a jelenlegi jogfejlődés azt mutatja, hogy a nemzetközi jog számos korlátot jelöl ki annak érdekében, hogy az állampolgárság szabályozása ne függjön kizárólag az államok belső jogától. Ezt erősítette meg a bíróság egy 2005. évi ítéletében.^[101]

[26] Az állampolgárság szabályozásának belső joghatóságba tartozása tehát nem zárja ki azt, hogy a nemzetközi jog korlátokat állítson fel annak bizonyos keretek közé szorítása érdekében. Emögött azonban mindig az adott állam nemzetközi kötelezettségvállalásra irányuló akarata húzódik meg. Egy *domaine réservé*-be tartozó kérdés nemzetközi jog általi korlátozása így minden esetben az adott állam szuverenitásából eredő diszkrecionális jogának gyakorlásától függ, amellyel a kérdésben hozott végső döntés lényegében mindig az állam kezében marad.

5. Az állampolgárság nemzetközi jogi szabályozása

[27] A nemzetközi jogi kötelezettségek vállalásával az államok belső jogukat keretek közé szorítják, meghatározzák az állampolgárság megszerzésének és elvesztésének elveit és legfontosabb szabályait, összehangolják belső jogszabályaik különbözőségeit. Ezáltal az egyéneknek védelmet és bizonyos jogokat biztosítanak, a hontalanságot kiküszöbölik, csökkentik, vagy a hontalan személyek státuszát rendezik, a kettős állampolgárságot meggátolják vagy az abból eredő állampolgári jogok és kötelezettségek többszöröződését megszüntetik.^[102]

[28] Az állampolgárság belső jogi szabályozását elsődlegesen az adott állam által kötött ->nemzetközi szerződések határolják be, amely normák csak a szerződésben részes államokra kötelezőek. Emellett a ->nemzetközi szokásjog, az általános jogelvek^[103] (->a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek) és más jogforrások^[104] szerepe is megemlíthető. E szabályok be nem tartása esetén a nemzetközi kötelezettségek megsértésére vonatkozó általános szabályok alkalmazandók (->az államok nemzetközi jogi felelőssége). Emellett más államok számára az állampolgárság el nem ismerésének joga szolgálhat eszközzel, ha az adott állampolgárság nem felel meg az államra kötelező nemzetközi jogforrásoknak.^[105] Az el nem ismerés oka lehet egy nemzetközi kötelezettségbe ütköző

jogszabály egésze vagy része, illetve az állam egyedi ügyben hozott konkrét aktusa. Az el nem ismerés alapja esetlegesen egy nem effektív állampolgárság is lehet, azonban ez csak a diplomáciai védelem kapcsán merülhet fel. A tényleges, megfelelő kapcsolat (*genuine connection*) követelménye mint az állampolgárság effektivitásának elve a Nottebohm-ügyet^[106] követően került előtérbe a nemzetközi jogban, azonban jogi jellege és kötelező ereje napjainkban is vitatott.^[107] Az ítéletben megfogalmazást nyert szabály tartalma szerint nem effektív állampolgárságon alapuló diplomáciai védelem nyújtásának igénye esetén a másik államnak joga keletkezik az érintett állampolgárság el nem ismerésre, melynek célja, hogy az adott állampolgárság nemzetközi szinten ne fejthessen ki hatást. A szabály tehát nem tartalmaz pozitív kötelezettséget effektív állampolgárság nyújtására – legfeljebb olyan hatása lehet, hogy az államok törekednek arra, megakadályozva ezáltal, hogy más államoknak el nem ismerési joga jöjjön létre. Megállapítható azonban, hogy e szabály vonatkozásában az ítélet meghozatalakor nem állt fenn az államok olyan általános gyakorlata, amely megalapozta volna annak nemzetközi szokásjogi jellegét,^[108] így valószínűsíthető, hogy a bíróság az elvre hivatkozással ugyan, de mögöttes elvek (az állampolgárság tisztességtelen nyújtásának tilalma és a joggal való visszaélés tilalma) hatására hozta meg ítéletét.^[109]

5.1. Az állampolgárság szabályozásának alapelvei a nemzetközi jogban

[29] Az állampolgárság szabályozását számos elv hatja át a nemzetközi jogban. Ide sorolható az állampolgársághoz való jog, az állampolgárságtól való (önkéntes) megfosztás tilalma, a diszkrimináció tilalma, a hontalanság kiküszöbölésének elve. Emellett az elvek között szerepel például, hogy a házasság ne legyen automatikusan hatással a házastárs állampolgárságára.

[30] Az állampolgársághoz való jog többnyire az emberi jogi dokumentumokban jelenik meg. Emellett néhány állampolgársági tárgyú nemzetközi szerződés is tartalmazza.^[110] Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának rendelkezése, mely szerint „minden embernek joga van valamely állampolgársághoz”,^[111] tekinthető mintaadónak az állampolgársághoz való jog megfogalmazásánál.^[112] Mivel ezt az emberi jogot a hontalan személyek védelmében fogalmazták meg, tartalma az állampolgárság megszerzéséhez és megtartásához való jogra korlátozódik, míg az állampolgárság megváltoztatásához való jog nem vezethető le belőle egyértelműen. Egyes dokumentumok az állampolgársághoz való jogot a gyermek vonatkozásában írják elő. Az 1989. évi gyermek jogairól szóló egyezmény a gyermek vonatkozásában az állampolgárság megszerzése és megtartása jogáról egyaránt rendelkezik,^[113] a többi dokumentum azonban csak a gyermek állampolgárságának születéskor való megszerzésének jogát tartalmazza.^[114] Az állampolgársághoz való jog legfőbb hiányosságának az tekinthető, hogy a dokumentumok általában nem határozzák meg, mely állam kötelezettsége az állampolgárság biztosítása, így az államok könnyen egymásra háríthatják az állampolgárság nyújtásának kötelezettségét. E hiányosságot csupán két regionális okmányban sikerült elkerülni,^[115] melyek végső esetben, a *ius soli* elv alkalmazásával, a születés helye szerinti államot teszik az állampolgárság nyújtásának kötelezetté.

[31] Az állampolgárságtól való megfosztás tilalma az állampolgársághoz való joghoz szorosan kötődve, általában az azt követő rendelkezésben szerepel a nemzetközi jogi dokumentumokban, és a megfosztás tilalmához általában az önkényes, illetve a törvénytelen jelző társul. Az önkényes megfosztás tilalma általában az emberi jogi dokumentumokban emberi jogként^[116] vagy az állampolgársági tárgyú szerződésben alapelveként szerepel,^[117] de itt említendő meg az 1961. évi hontalanság csökkentéséről szóló egyezmény azon rendelkezése is, mely szerint az államok nem foszthatják meg az egyént állampolgárságától, ha ennek következtében hontalanná válna.^[118] Akkor tekinthető önkényesnek a megfosztás, ha nem előrelátható, nem arányos, nem törvény által előírt, diszkriminációt valósít meg, hontalanságot eredményez vagy nélkülözi az eljárási garanciákat.^[119] Az önkényes megfosztás tilalma tehát minden bizonnyal nem terjed ki a kettős vagy a többes állampolgárokra, ha az egyénnek a megfosztást követően megmarad legalább egy állampolgársága. De még a hontalanságot eredményező megfosztás sem lesz önkényes, ha legitim célt szolgál vagy megfelel az arányosság követelményének.^[120] Arányosnak minősült például a Rottmann-ügyben a

csalárd módon megszerzett állampolgárságtól való megfosztás, amely hontalanságot eredményezett.^[121] Az állampolgárság megváltoztatásának jogától való önkényes megfosztás tilalma is megfogalmazást nyert,^[122] mely az állampolgárságról való lemondás és a más állampolgárság megszerzése lehetőségétől való megfosztás tilalmát foglalja magában, vagyis nem biztosít jogot a korábbi állampolgárság megtartására.

[32] Fontos elv az állampolgárság szabályozásánál a hátrányos megkülönböztetés tilalma és a törvény előtti egyenlőség. A dokumentumok a diszkrimináció tilalmát általában az állampolgársághoz való jog vonatkozásában írják elő,^[123] de esetenként az állampolgárság megszerzése, megváltoztatása, megtartása,^[124] az állampolgárságtól való megfosztás,^[125] a hontalan személyekre vonatkozó nemzetközi szerződéses rendelkezések alkalmazása^[126] vagy általában az állampolgárság szabályozása^[127] kapcsán is tartalmazzák.

[33] A hontalanság kiküszöbölésének elve az állampolgársághoz való jogban és az állampolgárságtól való önkényes megfosztás tilalmában is benne rejlik, de olykor önállóan is megfogalmazást nyer. Az 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény azon alapelvek között tartalmazza „a hontalanságot el kell kerülni” kitétel, melyeken az államok állampolgárságra vonatkozó szabályainak kell alapulnia.^[128] A hontalanság kiküszöbölését más okmányok inkább a részletszabályaik által valósítják meg, mintsem alapelvi szinten rögzítik.

[34] Az állampolgárság házasság miatti automatikus változásának tilalmát szintén az 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény említi az alapelvek között. Eszerint sem a házasság, sem a házasság felbontása, sem pedig a házasság alatt a házastársak egyike állampolgárságának megváltozása nem érintheti automatikusan a másik házastárs állampolgárságát.^[129]

5.2. Az állampolgárság megszerzése és elvesztése

[35] Az állampolgárság *eredeti*, születéssel való megszerzésének alapját a belső jogban az határozza meg, hogy az adott állam a vérségi (*ius sanguinis*) vagy a területi (*ius soli*) elvet helyezi előtérbe. A gyermek a vérségi elv alapján a szülő állampolgárságát szerzi meg, a területi elv alapján pedig az állam területén való születéssel válik állampolgárrá. Az elvek alkalmazásánál megfigyelhetők a történelmi hatások, míg ugyanis a római jog továbbélését biztosító államokban jellegzetesen a vérségi elv, addig a *common law* államokban a területi elv az állampolgárság megadásának elsődleges alapja.^[130] A két elv alkalmazása hontalanságot vagy kettős, illetve többes állampolgárságot eredményezhet. Ha a szülők egy területi elvet követő állam állampolgárai, ám a gyermek egy vérségi elvet használó államban születik, hontalanná válhat. A gyermek kettős vagy akár többes állampolgárrá válhat, ha az egyik szülő (egy vagy több) állampolgárságát a vérségi elv, a másik szülő állampolgárságát a területi elv alapján szerzi meg. A szülők lehetnek különböző, vérségi elvet valló állam(ok) állampolgárai, ami szintén kettős vagy akár többes állampolgárságot eredményezhet, amelyek számát tovább növelheti, ha a gyermek területi elvet követő államban születik.

[36] A **->nemzetközi szerződések** az állampolgárság megszerzésére számos szabályt tartalmaznak, melyek elsősorban a gyermek hontalanságának kiküszöbölését célozzák. A *ius sanguinis* elvének előírása alapján annak nyújtandó állampolgárság, akinek valamelyik szülője a születésének időpontjában az állam állampolgára, ami a külföldön születés esetén feltételekhez,^[131] továbbá hontalansághoz^[132] is köthető. A *ius soli* elv alkalmazása figyelhető meg, amikor az államoknak meg kell adniuk az állampolgárságot az olyan személyeknek, akik a területükön születtek és máskülönben hontalanná válnának. Ezt az állampolgárságot születéskor a jog erejénél fogva vagy kérelemre kell nyújtani,^[133] azonban a nemzetközi szerződések előírnak olyan kritériumokat, melyeket az államok feltételül szabhatnak az állampolgárság megadásakor.^[134] A fenti két rendelkezéssel a nemzetközi jog védelemben részesítheti a gyermekeket mind a *ius soli*, mind a *ius sanguinis* elvet valló államokban, mivel a hontalanság kiküszöbölése érdekében a *ius sanguinis* államokban kiegészítő elvvé teszi a *ius soli* elv, a *ius soli* államokban pedig a *ius sanguinis* elv

alkalmazását. A fentiekén túl található arra is példa, hogy a nemzetközi norma a két elvet együttesen alkalmazva azt írja elő, hogy az állam a gyermeknek a területén való születés és az anya állampolgársága alapján nyújtson állampolgárságot,^[135] vagy hogy a gyermek a hontalanság kiküszöbölése érdekében az anya állampolgárságát szerezze meg.^[136] A *ius soli* elv nyújthat védelmet a hontalan szülők gyermekei, az ismeretlen szülők gyermekei, valamint az ismeretlen állampolgárságú szülők gyermekei számára azáltal, hogy esetükben a nemzetközi szerződés a területen születés alapján kötelezi az államokat az állampolgárság megadására.^[137] A talált gyermekeknél több megoldás is megfigyelhető. Leginkább az a szabály védi a gyermeket, hogymeg kell adni az állampolgárságot az állam területén talált gyermeknek.^[138] A másik megoldás, hogy a nemzetközi szerződés védelmet állít fel: a talált gyermeket úgy kell tekinteni az ellenkező bizonyításáig, mint (1) aki az állam területén született^[139] vagy (2) az állam állampolgárságával rendelkező szülőktől az állam területén született.^[140] Míg az előbbi csak a *ius soli* elvét alkalmazó államokban oldja meg a hontalanság problémáját, addig a második megoldás mind a *ius sanguinis*, mind a *ius soli* államokban védi a talált gyermeket a hontalanná válástól.

[37] Az állampolgárság *származékos* megszerzésénél is szükséges a nemzetközi jogi szabályozás a honosítási feltételek és szabályok meghatározása érdekében. Itt említhető meg az 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény rendelkezése, mely szerint az államok lehetőséget nyújtanak a területükön jogszerűen és szokásosan tartózkodó személyeknek a honosításra, melynek kritériumaként nem szabható a kérelmet megelőzően tíz évet meghaladó tartózkodási idő.^[141] A honosítás megkönnyítésének előírása is megfigyelhető egyes esetekben: a házastársaknál, a honosított személy gyermekeinél, az örökbefogadott gyermekeknél, az állam területén jogszerűen és szokásosan tartózkodó olyan személyeknél, akik az állam területén születtek, ott meghatározott ideje tartózkodnak, hontalanok vagy menekültek.^[142] A visszahonosítás megkönnyítése pedig az állam területén jogszerűen és szokásosan tartózkodó, korábban az adott állam állampolgárságával rendelkező személyeknél jelenik meg.^[143]

[38] Az állampolgárság *megváltozásánál* egyrészt a családi egység elve, másrészt az állampolgárság automatikus változásának tilalma szerepel az okmányokban. A családi egységet segíti elő az a szabály, amely a szülők honosítása esetén a kiskorú gyermek honosítását írja elő, és amely az államok által meghatározott feltételekhez köthető.^[144] Az állampolgárság automatikus változását különbözik ki azok a rendelkezések, melyek szerint egy személy honosítása és állampolgárságának elvesztése nem érintheti más állampolgárságát,^[145] illetve a házasság, a válás, az egyik házastárs állampolgárságának változása nem érintheti automatikusan a másik házastárs^[146] vagy a gyermek^[147] állampolgárságát. Ide sorolható az állampolgárság megtartásának joga is: a szülő honosítása esetén a gyermeknek, ha nem szerzi meg a szülő új állampolgárságát,^[148] illetve a feleségnek, ha a férj kérelemre új állampolgárságot szerzett vagy lemondott állampolgárságáról.

[39] Az állampolgárságról való *lemondás* vagy az állampolgárság *elvesztése* a hontalanság kockázatát rejtheti magában, így a nemzetközi jogi szabályozás ezekben az esetekben is fontos szerepet tölt be. A lemondás az egyén kezdeményezésére történik, és fontos garancia, hogy a hontalanság kiküszöbölése biztosítva legyen. Az egyik rendelkezés szerint az állampolgárságról való lemondást biztosítani kell az egyéneknek, kivéve, ha ezáltal hontalanná válnának.^[149] A másik rendelkezés szerint az állam szabadon dönthet a lemondás biztosításáról, de ha azt megadja, akkor a lemondás csak abban az esetben eredményezheti az állampolgárság elvesztését, ha az egyén másik állampolgársággal rendelkezik vagy azt szerez.^[150] Másik állampolgárság honosítással való megszerzése esetén is fontos védelmet nyújt az a szabály, mely szerint az egyén mindaddig nem veszíti el korábbi állampolgárságát, amíg nem szerzi meg az újat vagy annak megszerzésére nem kap biztosítékot.^[151] A külföldön való tartózkodás lehet továbbá az a feltétel, mely az egyén számára jogot adhat az állampolgárságról való lemondásra,^[152] és az állam számára lehetőséget nyújthat, hogy a lemondás jogát csak a külföldön szokásos tartózkodási hellyel rendelkezőknek adja meg.^[153] Az állampolgárság elvesztése bekövetkezhet az állam döntése alapján is, amit a nemzetközi szerződések az *ex lege* elvesztés és/vagy a megfosztás kifejezés alatt szabályoznak.

[40] A hontalanság kiküszöbölése érdekében a nemzetközi szerződések az állampolgárság elvesztésének feltételeként az új állampolgárság megszerzését vagy másik állampolgárság meglétét határozzák meg egyes esetekben: házasságkötés; házasság felbontása; házastárs állampolgárságának megváltozása, elvesztése vagy attól való megfosztása; gyermek törvényesítése, elismerése, örökbefogadása; szülő állampolgárságának elvesztése vagy attól való megfosztása; kivándorlási engedély megadása; külföldi honosítás kérelme.^[154] Az állampolgárság elvonását egyes esetekben pedig engedi az államoknak a nemzetközi szerződés, ám azt ahhoz köti, hogy az egyén nem válhat hontalanná: másik állampolgárság önkéntes megszerzése, önkéntes szolgálat külföldi katonai erőnél, állam alapvető érdekeit súlyosan sértő magatartás, tényleges kapcsolat hiánya az állam és a szokásosan külföldön tartózkodó állampolgár között, gyermek kiskorúsága idején az állampolgárság megszerzéséhez vezető *ex lege* feltételek megszűnése, örökbefogadás során az örökbefogadó külföldi állampolgárságának megszerzése vagy birtoklása, gyermek szüleinek állampolgársága elvesztése, külföldre utazás, külföldi tartózkodás, bejelentkezés elmulasztása.^[155] Bizonyos esetekben azonban még a nemzetközi szerződések is kifejezetten megengedik, hogy az állampolgárságtól való megfosztás hontalanságot eredményezzen. Ebbe a körbe tartozik az állampolgárság megszerzése csalás, megtévesztés, hamis adatszolgáltatás vagy bármely releváns tény eltitkolása útján.^[156] Szintén megfosztható állampolgárságától a honosított személy az állam által meghatározott időszakon túli (mely nem lehet rövidebb hét egymást követő évnél) külföldi tartózkodás esetén, ha az egyén elmulasztja kinyilvánítani az állampolgársága megtartására irányuló szándékát, valamint az állam területén kívül született állampolgár a nagykorúság elérésétől számított egy év lejárta után az állam területén való tartózkodás vagy a hatóságnál történő bejelentkezés hiányában.^[157]

5.3. A hontalanság

[41] A hontalanság fogalma két nemzetközi szerződésben is megtalálható, hasonló tartalommal: a „hontalan személy kifejezés olyan személyt jelent, akit egy állam sem tart saját joga alapján állampolgárának”,^[158] illetve a „hontalanság az a helyzet, amikor egy személyt saját belső joga alapján egyetlen állam sem tekint állampolgárának”.^[159] Mindkét definíció esetében szükséges hangsúlyozni, hogy azok az egyezmények alkalmazásában értendők, így nem tekinthetők általános, a hontalanságot teljes körűen és pontosan leíró meghatározásoknak. A hontalan személyeknek ugyanis két csoportja különíthető el, a *de iure* és a *de facto* hontalanoké. *De iure* hontalanoknak azon személyek minősülnek, akik jogi értelemben nem állampolgárai egy államnak sem, vagyis nincsen olyan állam, amely belső joga alapján állampolgárának tekinti őket. *De facto* hontalanok ezzel szemben azok a személyek, akik ugyan rendelkeznek jogi értelemben valamilyen állampolgársággal, azonban az nem tényleges, mivel azt nem képesek bizonyítani vagy az abból eredő jogokat valamilyen oknál fogva nem tudják gyakorolni.^[160] Látható, hogy az említett két nemzetközi szerződés fogalma csupán a *de iure* hontalanok csoportjára vonatkozik. Nemzetközi konferenciák ún. záróokmányaiban azonban találhatunk nem kötelező jellegű ajánlásokat, melyek szerint az államok törekedjenek arra, hogy a *de iure* hontalanokkal megegyező vagy hasonló bánásmódban részesítsék azokat a személyeket, akik lemondtak az állampolgárságuk szerinti állam védelméről,^[161] valamint a *de facto* hontalanokat annak érdekében, hogy tényleges állampolgárságot szerezzenek.^[162] A fentiek alapján tehát világosan látszik, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségek kizárólag a *de iure* hontalansággal kapcsolatosan nyertek megfogalmazást. Így a továbbiakban a hontalanság kiküszöbölésének vizsgálata során a hontalan kifejezésen a *de iure* hontalan értendő. Szükséges azonban leszögezni, hogy néhány, a *de iure* hontalanság kiküszöbölését célzó rendelkezés a *de facto* hontalanság elkerülését is eredményezheti.^[163]

[42] A hontalanság szabályozása a nemzetközi jog által két területen figyelhető meg, egyrészt a hontalanság kiküszöbölése és csökkentése, másrészt a hontalan jogállás rendezése kapcsán. A hontalanság kiküszöbölésének és csökkentésének részletes nemzetközi jogi normáit az állampolgárság szabályozásának alapelveiről, az állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről,

valamint az államutódlásról szóló alfejezetek tartalmazzák.

[43] A hontalan jogállás nemzetközi jogi szabályozása az alapvető jogok és szabadságok megkülönböztetés nélküli biztosítása érdekében vált szükségessé. Mivel az 1951. évi menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény^[164] csak a menekült hontalan személyeknek nyújtott védelmet,^[165] felmerült az igény a hontalan személyek jogállásának átfogó rendezésére. Az 1954. évi hontalan személyek jogállásáról szóló egyezmény részletes szabályokat tartalmaz, melyek célja nemcsak a hontalan jogállás szabályozása, hanem a hontalanok helyzetének javítása is.^[166]

[44] Az egyezmény mind a hontalan személyek, mind a szerződésben részes államok kötelezettségeit megállapítja. „Minden hontalan személyt tartózkodási helyének állama iránt kötelességek terhelik, különösen azok, amelyek megkövetelik, hogy alkalmazkodjanak annak törvényeihez és jogszabályaihoz, valamint a közrend fenntartása érdekében tett intézkedésekhez.”^[167] Az államok kötelezettsége pedig, hogy számos elv, jog és szabadság tekintetében legalább ugyanolyan kedvező elbánást biztosítsanak a területükön tartózkodó hontalan személyeknek, mint saját állampolgáraiknak. Ide sorolható a diszkrimináció tilalma, a vallás gyakorlásának szabadsága, az ingó és ingatlan vagyonnal összefüggő jogok, a művészeti jogok és ipari tulajdon, az egyesülési jog, a bírósághoz fordulás joga, a munkához való jog mind a kereső, az önálló és a szabad foglalkozás tekintetében, a jóléttel kapcsolatos jogok az elosztás, a lakásügy, a közoktatás, a közsegélyek és a gondoskodás, valamint a munkajog és a társadalombiztosítás (utóbbi bizonyos korlátokkal) terén.^[168] Az államok igazgatási intézkedésekre is kötelesek: igazgatási segítséget nyújtanak a hontalan személyeknek, ha az a joguk gyakorlásához szükséges; biztosítják a lakóhely megválasztásának és az állam területén való szabad mozgás jogát; kiállítanak számukra személyazonossági és úti okmányt; nem szabnak más vagy magasabb illetéket, díjat, adót, mint állampolgáraik számára; lehetővé teszik a vagyontárgyak áttelepítését a letelepedés engedélyezését követően; vállalják, hogy hontalan személy kiutasítására csak nemzetbiztonsági vagy közrendi okból, jogszerű eljárás során hozott határozat alapján kerülhet sor; valamint megkönnyítik a hontalan személyek beilleszkedését és honosítását.^[169]

5.4. A kettős vagy a többes állampolgárság

[45] A kettős vagy a többes állampolgárság (a továbbiakban kettős állampolgárság) „ugyanazon személy által két vagy több állampolgársággal való egyidejű rendelkezés”.^[170] A kettős állampolgárság elismerésére vagy tiltására is igaz, hogy azt az államok szabadon eldönthetik, és a nemzetközi jog csak annyiban szabályozza, amennyiben az adott állam ezzel összefüggésben nemzetközi kötelezettséget vállal.

[46] A nemzetközi jogban a kettős állampolgárság megszüntetésének gondolata a XIX. század második felére és a XX. század elejére tehető. A nemzetközi jogi szabályozási igény az Egyesült Államok által kötött kétoldalú ún. Bancroft-szerződésekben^[171] és az eredetük szerinti államban újra tartózkodási helyet létesítő honosított állampolgárok státuszáról szóló, 1906-ban aláírt többoldalú egyezményben mutatkozott meg. Az egyezmény értelmében azok a honosított állampolgárok, akik a visszatérés szándéka nélkül elhagyják államukat és az eredeti állampolgárságuk szerinti államban újra tartózkodási helyet létesítenek, elveszítik honosított állampolgárságukat és visszaszerzik eredeti állampolgárságukat.^[172]

[47] Az 1930-as években a kettős állampolgárság nemzetközi jogi szabályozási célja a kettős állampolgárság kiküszöbölése volt,^[173] amely hamar kiegészült a többes katonai kötelezettség elkerülésének igényével.^[174] Ebben az időben megfigyelhető annak szabályozása is, hogy a kettős vagy több állampolgársággal rendelkező személyt harmadik államok melyik állam állampolgárának tekintsek: azon állam állampolgárának, ahol szokásos és elsődleges tartózkodási helye van, vagy amelyikhez a legszorosabb kötelék fűzi.^[175]

[48] A kettős állampolgárság átfogó szabályozásának szükségessége az 1960-as évek elején

fogalmazódott meg. Ebben az időszakban a nemzetközi közösség álláspontja szerint még egyértelműen a kettős állampolgárság korlátozása és tiltása volt a cél, megjelent továbbá a katonai kötelezettségek részletes szabályozásának igénye. Ekkor jött létre az ->Európa Tanács égisze alatt a többes állampolgárság és az emiatt fennálló katonai kötelezettségek kiküszöböléséről szóló 1963. évi egyezmény.^[176] Az egyezmény értelmében a saját akaratából más állampolgárságot szerző személy, az azonos módon más állampolgárságot szerző kiskorú, valamint az *ipso iure* állampolgárságot szerző kiskorú elveszíti korábbi állampolgárságát, amennyiben az érintett államok az egyezmény részesei.^[177] Emellett az okmányokban az állampolgárságról való lemondás jogának szabályozása is annak érdekében született meg, hogy a kettős állampolgárság eseteit csökkentse.^[178]

[49] A nemzetközi közösség a XX. század végére elfogadóbbá vált a kettős állampolgársággal kapcsolatban, és a nemzetközi jogi szabályozási célok között, a jelenség kiküszöbölése helyett, megjelent annak rendezése vagy akár megőrzése is. Megszületett az 1963. évi egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyve, mely bizonyos esetekben engedi az állampolgárság megtartását.^[179] Az 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény magyarázó jelentése pedig úgy fogalmaz, hogy az egyezmény „semleges” a kettős állampolgárság engedélyezése vagy tiltása tekintetében.^[180] Az államokra bízva a kettős állampolgárságról való döntést,^[181] lehetővé teszi bizonyos esetekben az államok által kezdeményezve vagy törvény által szabályozva az állampolgárság elvesztését,^[182] valamint az egyén számára az állampolgárságról való lemondást vagy a visszaszerzést.^[183] Emellett kifejezetten rendelkezik a kettős állampolgárok állampolgárságainak megtartásáról: gyermekek esetében a születéssel automatikusan szerzett állampolgárságok megtartásáról, illetve a házasság útján automatikusan szerzett állampolgárság esetében a korábbi állampolgárság megtartásáról.^[184] A kettős állampolgárság megőrzése mellett az egyén jogainak védelme és állampolgári kötelezettségeinek rendezése is megfigyelhető. Ide tartozik az állam területén tartózkodó és másik állam állampolgárságával is rendelkező állampolgárai számára az állam bármely állampolgárával megegyező jogok és kötelezettségek biztosítása,^[185] valamint a katonai kötelezettségek részletes szabályozása.^[186]

[50] A kettős állampolgárok katonai kötelezettségei tekintetében az elsődleges cél, hogy csak egy állam irányába álljon fenn.^[187] Amennyiben ezt az államok nem rendezik másképp, az általános szabályok szerint az érintett személy szokásos tartózkodási helye vagy szándéka lesz az irányadó a katonai kötelezettségek megállapítása során.^[188] Ezenkívül megjelenik a katonai kötelezettségek alóli mentesség és az alternatív polgári szolgálat szabályozása.^[189]

[51] A kettős állampolgárok diplomáciai védelménél (->diplomáciai kapcsolatok) ->nemzetközi szokásjogként is megszilárdultnak tűnik az a szabály, mely szerint az állampolgárság szerinti állam nem gyakorolhat diplomáciai védelmet olyan állammal szemben, amelynek az egyén szintén az állampolgára.^[190] A Nemzetközi Jogi Bizottság által készített, a diplomáciai védelemről szóló, nem kötelező 2006. évi tervezetben e szabály alóli kivételként jelenik meg az, ha az első állam állampolgársága a domináns.^[191] A tervezet kommentárja utal arra, ami a Mergé-ügyben is megfogalmazódott,^[192] hogy ilyenkor a bizonyítási teher a domináns államé.^[193] A kommentár ezt a kivételt is a nemzetközi szokásjog részének tekinti, ami azonban vitatható.^[194] Annyi bizonyos, ha a tervezet kötelező erejű dokumentummá válik, egy adott állam bizonyíthatja, hogy az egyén állampolgársága az ő vonatkozásában domináns, és nyújthat diplomáciai védelmet a másik állampolgárság szerinti állammal szemben. A Nemzetközi Jogi Bizottság a diplomáciai védelemre vonatkozó kodifikációs munkája során arra az álláspontra helyezkedett, hogy a dominancia elvét kiiktatja harmadik államok vonatkozásában, aminek következtében a tervezet a következőt tartalmazza: „Bármely állam, amelynek a kettős vagy többes állampolgár az állampolgára, diplomáciai védelmet gyakorolhat eme egyén vonatkozásában egy olyan állammal szemben, amelynek ez a személy nem állampolgára.”^[195]

5.5. Az államutódlás

[53] Államutódlásról akkor beszélünk, ha egy terület felett megváltozik a szuverenitás, vagyis az államutódlás „egy állam felváltása egy másik állam által egy terület nemzetközi kapcsolataiért viselt felelősségében”.^[196] Az államutódlás nyilvánvalóan hatással van az egyénekre is, hiszen az érintett területen vagy a külföldön élő állampolgárok tömegének változik meg állampolgársága.^[197] Az államutódlás során az állampolgárság alakulását az érintett elődállam(ok) és utódállam(ok) szabályozzák a belső jogukban, melyek összhangjának hiánya tömeges hontalanságot vagy kettős állampolgárságot eredményezhet. Ezért különösen fontos, hogy az érintett államok nemzetközi szerződést kössenek az államutódlás során szabályozandó kérdésekről, vagy univerzális (->az emberi jogok univerzális védelme) regionális nemzetközi jogi okmányok (->az emberi jogok regionális védelme) vonatkozzanak rájuk. Az államutódlás esetén is alkalmazhatók a korábban említett általános rendelkezések az állampolgárság megszerzésére és elvesztésére, a hontalanságra vagy a kettős állampolgárságra. Az államutódlás sajátos körülményei miatt azonban az állampolgársági kérdések speciális rendezése szükséges.^[198]

[54] Az államutódlás vonatkozásában nem alakult ki ->nemzetközi szokásjogi norma sem az érintett egyének állampolgárságának automatikus, sem az akarat szerinti változására.^[199] Az utóbbit optáláshoz való jognak vagy opciós jognak nevezzük, mely általában egy megadott határidőn belül, az érintettek nyilatkozatával és az állam azt követő aktusával rendezi az állampolgárságot.^[200] A nemzetközi jogi normák tehát a hatályos nemzetközi jogi szerződésekben található, emellett megemlíthető a Nemzetközi Jogi Bizottság 1999. évi tervzete a természetes személyek állampolgárságáról államutódlás esetén, ám ez nem kötelező dokumentum.^[201]

[55] Az állampolgársághoz való jog általában az elődállam állampolgárainak jogaként jelenik meg,^[202] vagyis a dokumentumok az államutódlás következtében kialakuló hontalanság ellen nyújtanak védelmet. Az elvek között továbbá megtalálható az állampolgárságtól való önkényes megfosztás tilalma, a hontalanság kiküszöbölése, a diszkrimináció tilalma, a jogállamiság alapelveinek biztosítása, valamint az emberi jogok tiszteletben tartása.^[203] A dokumentumok az elődállam érintett állampolgárai számára az utódállam állampolgárságának megszerzését az alábbi feltételek alapján rendelik vagy javasolják biztosítani: az érintett területen szokásos tartózkodási hely, az utódállammal valódi, tényleges, megfelelő kapcsolat, megfelelő jogi kötelék, az egyén akarata, az egyén területi származása, az egyén területen való születése és a szülő elődállami állampolgársága, az érintett területen utolsó szokásos tartózkodási hely.^[204] Emellett arra is találunk javaslatot, hogy az elődállam megszűnésével járó egyesülés esetén valamennyi elődállami állampolgár megszerezhesse az utódállam állampolgárságát, függetlenül a területhez való kötődéstől.^[205] A hontalanság ellen véd az a norma is, mely az elődállamot arra kötelezi, hogy ne vonja vissza állampolgárságát, amíg az érintett személy nem szerzi meg az utódállam állampolgárságát.^[206] Fontos biztosítékot jelenthet továbbá az egyének számára az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos tájékoztatás, eljárási garanciák, valamint bizonyítási szabályok előírása.^[207] A hontalanság kiküszöbölése mellett elvétele ugyan, de megjelenik, hogy államutódlás esetén a kettős állampolgárságot milyen módon kell elkerülni.^[208] Mivel az állampolgárság szabályozása az államutódlás által érintett államok belső jogában történik, fontos garancia az állampolgárság megfelelő rendezéséhez, hogy az államok egymással együttműködjenek, konzultáljanak, információt cseréljenek, és az állampolgársággal kapcsolatos kérdésekről nemzetközi megállapodást kössenek.^[209]

5.6. Jogi személyek, repülőgépek, hajók, űrobjektumok honossága

[56] A jogi személyek esetében az államhoz tartozást a honosság fejezi ki, így megkülönböztetünk honos jogi személyt és külföldi honos jogi személyt (->a jogi személyek személyes joga). A jogi személyek diplomáciai védelme kapcsán a Nemzetközi Bíróság fontos megállapításokat tett. A Barcelona Traction ügyben a bíróság rámutatott arra, hogy a részvénytársaságok joga a társaság és

a részvényesek jogainak és kötelezettségeinek szigorú megkülönböztetésén alapul, kizárólag a társaság minősül jogi személynek, és csak a társaság jogosult eljárni az őt érintő kérdésekben.^[210] Következésképpen diplomáciai védelmet a társaságnak csak a honossága szerinti állam nyújthat. Rögzítette továbbá, hogy a társaság honossága az állammal fennálló „szoros és állandó kapcsolat[on]”^[211] alapul. Ezt az álláspontját erősítette meg a Nemzetközi Bíróság az Ahmadou Sadio Diallo-ügyben annak megállapításával, hogy a ->nemzetközi szokásjogban nincs olyan kivétel, mely megengedné a „helyettesítő jogvédelmet”,^[212] vagyis hogy a társaság honossága szerinti állam helyett más állam nyújtsa a diplomáciai védelmet. A Nemzetközi Jogi Bizottság a diplomáciai védelemről szóló 2006. évi tervezetében bekerült, hogy a jogi személy mely állam honosának minősül a diplomáciai védelem szempontjából. Eszerint a honosság a bejegyzés szerinti államhoz tartozást jelenti, azonban ha a jogi személy más állam állampolgárai által ellenőrzött vagy nincsen lényeges üzleti tevékenysége a bejegyzés szerinti államban, és a vezetés székhelye és a pénzügyi ellenőrzés is másik államban van, akkor ez utóbbi honosának fog minősülni.^[213]

[57] A honosság kifejezés nemcsak jogi személyek, hanem hajók, repülőgépek, űrobjektumok esetén is használatos, ami itt is az adott államhoz tartozást jelenti (->térség és terület a nemzetközi jogban). A légi jármű azon állam honosának tekinthető, „amelynek lajstromába be van jegyezve”,^[214] így független a légi jármű tulajdonosától, annak székhelyétől vagy a pilóta állampolgárságától.^[215] A légi jog nemzetközi jogi szabályozása már a kezdetektől a légi jármű regisztrációját vette alapul.^[216] Megfigyelhető továbbá a kettős honosság tilalma is,^[217] azonban a légi jármű lajstroma átírható az egyik állam lajstromából a másikéba.^[218] A légi járműnek viselnie kell állami felségjelét és lajstromozási jelét a nemzetközi légi forgalomban való közlekedés során.^[219]

[58] Az államok a hajókat is lajstromozzák, és megadják a jogot a lobogójuk alatti hajózásra. A tengerjogi szerződések értelmében a hajók államhoz tartozását az adja, hogy mely állam lobogóját jogosultak használni. A hajók honossága tekintetében kialakult az a szabály is, hogy a hajó honosságához szükséges a hajó és az állam közötti megfelelő kapcsolat megléte.^[220] A Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék megállapította, hogy a megfelelő kapcsolat követelménye a lobogó szerinti állam kötelezettségeinek hatékonyabb megvalósítását biztosítja, és a megfelelő kapcsolat hiánya esetén sem lesz joga más államoknak arra, hogy a hajó honosságát ne ismerjék el.^[221] A hajók esetében is tilos a kettős honosság, és a két vagy több állam lobogóját használó hajóra úgy kell tekinteni, mint amelynek nincsen honossága.^[222] A hajók az út folyamán vagy a befutási kikötőben nem változtathatják meg lobogójukat, kivéve, ha tényleges tulajdonátruházás vagy átlajstromozás történik.^[223]

[59] Az űrobjektumok esetében a honosságot a nyilvántartásba vétel fejezi ki, melynek célja „joghatóság” és „ellenőrzés” telepítése az űrobjektum és a személyzet felett.^[224] Számos nemzetközi dokumentum tartalmazza, hogy a nyilvántartásba vételt a felbocsátó államnak kell elvégeznie,^[225] amely norma a nemzetközi szokásjog részének is tekinthető.^[226] Amennyiben az űrobjektumnak több felbocsátó állama van, közösen kell meghatározniuk, melyikük veszi nyilvántartásba, vagyis csak egyikük regisztrálhatja, ezáltal a kettős nyilvántartás nem lehetséges.^[227] Megjegyzendő, hogy a nyilvántartó független az űrobjektum tulajdonosától, az űrtevékenység végzőjétől (állami vagy nem állami szereplők)^[228] és ezek megváltozásától. Ez utóbbi változást csak „pótlólagos tájékoztató adatok” közlésekor jelzik az ENSZ főtitkára számára.^[229] A regisztráció átadható egy másik államnak, azonban az új nyilvántartó csak egy másik felbocsátó állam lehet.^[230]

6. JEGYZETEK

[1] Georg JELLINEK: *Allgemeine Staatslehre*, Berlin, Verlag von O. Häring, 1914, 394–427; *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*, Montevideo, 26 December 1933, Article 1.

- [2] Stephan HOBE: „Statehood at the End of the 20th Century – The Model of the ‘Open State’”: A German Perspective” *Austrian Review of International Law and European Law* 1997/2, 153; Hans KELSEN: „Théorie générale du droit international public – Problèmes choisis” *Recueil des Cours* 1932/IV, 236.
- [3] Antonio Cassese úgy fogalmaz, hogy tényleges ellenőrzés (*effective control*) szükséges az adott közösség felett. Antonio CASSESE: *International Law*, New York, Oxford University Press, 2001, 48.
- [4] Bengt BROMS: „States” in Mohammed BEDJAOUI (szerk.): *International Law: Achievements and Prospects, Part One*, Dordrecht–Boston–London, UNESCO – Martinus Nijhoff, 1991, 44.
- [5] Hans KELSEN: *Az államelmélet alapvonalai*, ford. MOÓR Gyula, Miskolc, Bíbor, 1997, 67. Az alattvalót itt mint az állam joghatósága alatt állót kell érteni.
- [6] KELSEN (5. j.) 67.
- [7] James CRAWFORD: *The Creation of States in International Law*, Oxford, Clarendon, 2006, 52.
- [8] Claus WILCKE: „Mesopotamia: Early Dynastic and Sargonic Periods” in Raymond WESTBROOK (szerk.): *A History of Ancient Near Eastern Law, Vol. I*, Leiden–Boston, Brill, 2003, 156.
- [9] Kenneth A. KITCHEN – Paul J. N. LAWRENCE: *Treaty, Law and Covenant in the Ancient Near East, Part 1, The Texts*, Wiesbaden, Harrassowitz, 2012, 17–30.
- [10] Amanda H. PODANY: *Brotherhood of Kings: How International Relations Shaped the Ancient Near East*, Oxford – New York, Oxford University Press, 2010, 31.
- [11] Lucio MILANO: „Ebla: A Third-Millennium City-State in Ancient Syria” in Jack M. SASSON (szerk.): *Civilizations of the Ancient Near East, Vol. II*, New York, Charles Scribner’s Sons, 1995, 1228.
- [12] Raymond WESTBROOK: „Mesopotamia: Old Babylonian Period” in Raymond WESTBROOK (szerk.): *A History of Ancient Near Eastern Law, Vol. I*, Leiden–Boston, Brill, 2003, 376.
- [13] KÁKOSY László: *Ré fiai*, Budapest, Gondolat, 1979, 23.
- [14] David LORTON: „Legal and Social Institutions of Pharaonic Egypt” in Jack M. SASSON (szerk.): *Civilizations of the Ancient Near East, Vol. I*, New York, Charles Scribner’s Sons, 1995, 351.
- [15] Lásd bővebben Stephen C. NEFF: *War and the Law of Nations: A General History*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 19; SZOBOSZLAI-KISS Katalin: *Alvó demokrácia: Kormányzásról, törvényről, erkölcsről Homérosztól Szókratészig*, Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2018, 79.
- [16] „Barbarian” in Douglas HARPER: *Online Etymology Dictionary, 2001–2012*.
- [17] Ilias ARNAOUTOGLU: *Ancient Greek Laws: A Sourcebook*, London, Routledge, 1998, 92–93.
- [18] ARNAOUTOGLU (17. j.) 111–112.
- [19] Frederico de CASTRO: „La nationalité la double nationalité et la supra-nationalité” *Recueil des Cours* 1961/I, 590.
- [20] Az idegen egyén honosítását egymást követő két népgyűlésen kellett támogatni, utóbbi népgyűlésen legalább hatezer szavazattal. William SMITH: *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, New York, Harper & Brothers, 1870, 289. Lásd továbbá SZOBOSZLAI-KISS (15. j.) 11–12, 81–82.
- [21] Ehhez lásd bővebben André GEROLYMATOS: *Espionage and Treason: A Study of the Proxenia in Political and Military Intelligence Gathering in Classical Greece*, Amsterdam, J.C. Gieben, 1986.
- [22] Ehhez összefoglalóan lásd BRÓSZ Róbert: *Nem teljes jogú polgárok a római jogforrásokban*, Budapest, KJK, 1964.
- [23] George MOUSOURAKIS: *The Historical and Institutional Context of Roman Law*, Aldershot–Burlington, Ashgate, 2003, 23.
- [24] Eelco Nicolaas van KLEFFENS: „Sovereignty in International Law” *Recueil des Cours* 1953/I, 16.

[25] *Digesta*, 49.15.24.

[26] Kay HAILBRONNER – Jana GOGOLIN: „Aliens” in Rüdiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Vol. I*, Oxford, Oxford University Press, 2012, 286.

[27] PECZ Vilmos (szerk.): *Ókori lexikon*, Budapest, Franklin Társulat, 1902, 422.

[28] Friedrich Carl von SAVIGNY: „Ueber die Entstehung und Fortbildung der Latinität als eines eigenen Standes im Römlichen Staate” *Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft* 1825/5, 238.

[29] Derek Benjamin HEATER: *A Brief History of Citizenship*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2004, 36.

[30] Típuspéldája ennek a Cicero által Balbus védelmében mondott beszédben vázolt tényállás. Ehhez lásd NÓTÁRI Tamás: *Marcus Tullius Cicero – Válogatott védőbeszédek II*, Szeged, Lectum, 2009, 22–25, 171–199. Cicero kettős állampolgárságot ellenző kijelentését („*ex nostro jure duarum civitatum nemo esse possit*”) idézi és magyarázza CASTRO (19. j.) 592.

[31] Erre utal Cicero „*nisi post liminium recuperassent*” kijelentése. Lásd CASTRO (19. j.) 592.

[32] GANCZER Mónika: *Államutódlás és állampolgárság*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2013, 279.

[33] Lásd KISTELEKI Károly: *Az állampolgárság fogalmának és jogi szabályozásának fejlődése: Konceptiók és alapmodellek Európában és Magyarországon*, Budapest, Martin Opitz, 2011, 135–136; William BLACKSTONE: *Commentaries of the Laws of England, Book I, Of the Rights of Persons*, Chicago, The University of Chicago Press, 1979, 362; Keechang KIM: *Aliens in Medieval Law: The Origins of Modern Citizenship*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, 28.

[34] KISTELEKI (33. j.) 96. Amennyiben az idegenek francia leszármazó nélkül haltak meg, a francia királynak joga volt vagyonukat megörökölni, amely jogot *escheatage*-nak nevezték. Lásd Rainer ARNOLD: „Aliens” in Rudolf BERNHARDT (szerk.): *Encyclopedia of Public International Law, Vol. 8, Human Rights and the Individual in International Law, International Economic Relations*, New York – London, North-Holland – Collier Macmillan, 1982, 7; Rogers BRUBAKER: *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge, Harvard University Press, 1992, 36.

[35] Lásd bővebben EKMAYER Ágost: „A honfiúság (indigenatus) Magyarországon” *Jogtudományi Közlöny* 1867/6, 29.

[36] HALÁSZ Iván – SCHWEITZER Gábor: „69. § [Állampolgárság]” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II*, Budapest, Századvég, 2009, 2435.

[37] KISTELEKI Károly: „Az állampolgárság a dualizmus idején” *Állam- és Jogtudomány* 1996–1997/1–2, 41. Lásd továbbá HALÁSZ Iván: *A nemzetközi migráció és a közigazgatás*, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatástudományi Kar Nemzetközi Migrációs és Integrációs Karközi Kutatóközpont, 2011, 176; HALÁSZ Iván: *Állampolgárság, migráció és integráció*, Budapest, MTA Jogtudományi Intézet, 2009, 119.

[38] KISTELEKI (37. j.) 40.

[39] Az első honosítás írásos emléke egyesek szerint 1542-ből lelhető fel a spanyol származású Musica Márton esztergomi várnagy honosítása kapcsán. Lásd bővebben CSIZMADIA Andor: „A magyar állampolgársági jog fejlődése” *Állam és Igazgatás* 1969/12, 1075. Ezzel szemben találunk forrást arra is, hogy az első honosítás az 1299. évi pesti országgyűlésen történt Morosini Albertino személyében. FERDINANDY Geyza: *Magyarország közzjoga (Alkotmányjog)*, Budapest, Politzer és fia, 1902, 230.

[40] Lásd KISTELEKI (37. j.) 37, HALÁSZ 2009 (37. j.) 10, 119. Ezt az elméletet támasztja alá Werbőczy István Tripartitumában megjelenő Szent Korona-eszme is, melynek értelmében az uralkodó koronázás útján megszerzett hatalma a nemesektől ered. Ennek következtében a Szent Korona tagjának, a főhatalom részesének az uralkodó mellett a nemesek összességét kell tekinteni, akik kölcsönös függőségben gyakorolják a hatalmat. WERBŐCZY István: *Tripartitum. Hármaskönyv*, 1514

[elektronikus formátum] 3. czim, 6. §.

[41] Lásd például 1439. évi XVI. törvénycikk *birtokokat nem kell idegeneknek adományozni s az országlakosoknak is szolgálatok fejében és nem pénzért kell adni*; 1492. évi IX. törvénycikk *a birtokjogok nem idegeneknek, hanem magyaroknak adományozandók*; 1655. évi XI. törvénycikk *a magyar kamarának az udvaritól való függetlenségéről; a fölösleges kamaratisztviselők és az ellenőrök elmozdításáról és a fiókharminczadok eltörléséről; továbbá, hogy a harminczadosok ellen kamarai vizsgálat eszközöndő, az elhalt külföldi harminczadosok helyébe pedig benszülöttek teendők*; 1655. évi XXXIV. törvénycikk *az ország honfiainak, a nemeseknek is, a polgári fekvőjóságok tekintetében az idegenek előtt elővásárlási joguk legyen*; 1659. évi XLIX. törvénycikk *az ország honosainak, a jövedőben bejövő külföldiek ellenében, a szabad- és bányavárosokban s a véghelyeken is, kifizetési joguk legyen*.

[42] Lásd KISTELEKI (37. j.) 38.

[43] Lásd például 1439. évi V. törvénycikk *hogy külföldiekre tisztségek nem ruházhatók és hogy a főpapok és báró urak ne tartsanak maguknak idegen embereket*; 1492. évi LXXXIV. törvénycikk *a külföldi és idegen kereskedők vásárlásra és csereberélésre a kijelölt szokott helyekre menjenek*; 1504. évi X. törvénycikk *hogy a király egyházi és világi javakat csak országlakosoknak és nem idegeneknek adományozhat*; 1655. évi XXXIV. törvénycikk *az ország honfiainak, a nemeseknek is, a polgári fekvőjóságok tekintetében az idegenek előtt elővásárlási joguk legyen*.

[44] Jean BODIN: *Six Books of the Commonwealth*, Cambridge, Harvard University Press, 1962; Thomas HOBBS: *Leviatán*, ford. VÁMOS Pál, Budapest, Helikon, 1970, 19.

[45] Samuel von PUFENDORF: *Les devoirs de l'homme et du citoyen*, Amsterdam, Henri Schelte, 1707, 364–365.

[46] Jean-Jacques Rousseau szerint „a nép, egyenként, mint a legfőbb hatalom részesei: állampolgárok”. Jean-Jacques ROUSSEAU: *Társadalmi szerződés*, ford. RADVÁNYI Zsigmond, Budapest, Phoenix–Oravetz, 1947, 30.

[47] KISTELEKI (33. j.) 31–32, 97–99.

[48] CASTRO (19. j.) 541.

[49] Lásd FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban I*, Buda, Magyar Királyi Egyetem, 1848, 98; VARGA Norbert: *A magyar állampolgársági jog a 19. században*, Budapest, Akadémiai, 2019.

[50] FRANK (49. j.) 98–100.

[51] 1879. évi L. törvénycikk *a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről*.

[52] Ez idáig egy alkalommal adott állampolgárságot egy állam egy robotnak, 2017-ben Szaúd-Arábia a Sophia nevű robotnak. Lásd bővebben: Maggie REDDEN: „Sophia: The Intersection of Artificial Intelligence and Human Rights” *Journal of Global Rights and Organizations* 2019–2020/10, 155–186.

[53] Law concerning Citizenship, Residency and Access to Vatican City of 2011. A törvényt 2011. február 22-én fogadták el és 2011. március 1-jén lépett hatályba. A törvény az 1929. évi *Law concerning citizenship and residence* elnevezésű jogszabály helyébe lépett. A törvény értelmében a vatikáni polgárságot kérelemre a pápa vagy a pápa nevében a Vatikánt kormányzó bíboros adhatja meg a pápának, a Vatikánban vagy Rómában élő bíborosoknak, az Apostoli Szentsték diplomáciai szolgálatában álló egyéneknek, valamint más, a Vatikán hivatalában és szolgálatában álló, Vatikánban élő személyeknek, illetve a polgárok Vatikánban élő házastársainak, leszármazóinak.

[54] Neil MACCORMIC: *Questioning Sovereignty: Law, State, and Practical Reason*, Oxford, Oxford University Press, 2009, 142–143; SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: *Az Európai Unió közjogi alapjai*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2003, 257; TÓTH Judit: *Státuszjogok*, Budapest, Lucidus, 2004, 289.

[55] HOBE (2. j.) 142. KNAPP László: „Az uniós polgárok diplomáciai és konzuli védelméről I” *Jog – Állam – Politika* 2009/4, 76; Mario Vicente Micheletti and Others v. *Delegación del Gobierno en Cantabria*,

European Court of Justice, Case C-369/90, Judgment of 7 July 1992, para. 10.

[56] *Rudy Grzelczyk v. Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve*, European Court of Justice, Case C-184/99, Judgment of 20 September 2001, para. 31; *Baumbast and R v. Secretary of State for the Home Department*, European Court of Justice, Case C-413/99, Judgment of 17 September 2002, para. 82; *Carlos Garcia Avello v. Belgian State*, European Court of Justice, Case C-148/02, Judgment of 2 October 2003, para. 22; *Rottmann v. Freistaat Bayern*, European Court of Justice, Case C-135/8, Judgment of 2 March 2010, para. 42–43.

[57] Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Kihirdette: 2007. évi CLXVIII. törvény az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről. A Lisszaboni Szerződés által az Európai Unióról szóló szerződés 9. cikkébe és az Európai Unió működéséről szóló szerződés 20. cikkébe kerültek az Európai Közösségeket létrehozó szerződés 17. cikk (1) bekezdésének módosított rendelkezései.

[58] Lásd például az amerikai állampolgárságot szabályozó – Immigration and Nationality Act of 1952, Public Law No. 82-414 –, valamint a svájci állampolgárságot szabályozó – Federal Law of Granting and Loss of Swiss Nationality of 1952 – jogszabályokat.

[59] John Bassett MOORE: *A Digest of International Law as Embodied in Diplomatic Discussions, Treaties and Other International Agreements, International Awards, the Decisions of Municipal Courts, and the Writings of Jurists, and Especially in Documents, Published and Unpublished, Issued by Presidents and Secretaries of State of the United States, the Opinions of the Attorneys-General, and the Decisions of Courts, Federal and State, Vol. III*, Washington, Government Printing Office, 1906, 274. §372.

[60] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 2. cikk a). Kihirdette: 2002. évi III. törvény az Európa Tanács keretében, 1997. november 6-án kelt, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről; TÓTH (54. j.) 32; Oliver DÖRR: „Nationality” in Rüdiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Vol. VII*, Oxford, Oxford University Press, 2012, 496; Pierre-Marie DUPUY: *Droit international public*, Paris, Dalloz, 2004, 71; KENDE Tamás – NAGY Boldizsár: „Köddökszinór vagy pányva: jogi kötelek az állampolgár (jogi személy) és állama között” in GOMBÁR Csaba – HANKISS Elemér – LENGYEL László (szerk.): *És mi lesz, ha nem lesz? Tanulmányok az államról a 20. század végén*, Budapest, Korridor–Helikon, 1997, 178.

[61] Ruth DONNER: *The Regulation of Nationality in International Law*, New York, Transnational Publishers Inc., 1994, 32–33; Westel Woodbury WILLOUGHBY: „Citizenship and Allegiance in Constitutional and International Law” *American Journal of International Law* 1907/4, 916; Jan H. W. Verzijl jogi és személyes kapcsolatnak tekinti az állampolgárságot. Jan H. W. VERZIJL: *International Law in Historical Perspective, Vol. V*, Leiden, A. W. Sijthoff, 1972, 7;

[62] A hűség köteleke megtalálható a Harvard Egyetem által 1930-ban készített, az állampolgárság szabályozásáról szóló tervezet állampolgárság-fogalmában is. A Harvard fogalom meghatározása szerint az „állampolgárság egy természetes személy státusza, aki a hűség kötelekével egy államhoz kapcsolódik”. Lásd a Harvard által készített, az 1930. március 13-tól április 13-ig tartó hágai kodifikációs konferencián a részt vevő államok képviselői számára benyújtott tervezetét kommentárokkal, Harvard Law School: „Research in International Law” *American Journal of International Law – Special Supplement* 1929/2, 23. A hűség mint az állampolgárság eleme, napjainkban is megjelenik, 2010-ben az Európai Bíróság az állampolgárságra „szolidaritáson és hűségen alapuló, különös kapcsolat[ként]” utalt. *Rottmann v. Freistaat Bayern*, C-135/8, Judgment of 2 March 2010, para. 51.

[63] *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, 23.

[64] Az állampolgárság elemei közül a szuverén hatalomnak való alávetettséget emeli ki Concha

Győző. CONCHA Győző: „Bírálat Polner Ödön: Magyarország és Ausztria közjogi viszonya c. munkájáról (Megj. a Magyar Igazságügy XXXVI. k. 198. és 264. l, 1891.)” in *Hatvan év tudományos mozgalmi között: Concha Győző igazgató és rendes tagnak összegyűjtött értekezései és bírálatai, I. kötet*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1928, 620.

[65] Paul WEIS: *Nationality and Statelessness in International Law*, London, Stevens & Sons Ltd., 1956, 8.

[66] IRK Albert: *Bevezetés az új nemzetközi jogba*, Pécs, Danubia, 1929, 136; FALUHELYI Ferenc: *Államközi jog I*, Pécs, Dr. Karl Könyvesbolt, 1936, 128–129; BUZA László: *A nemzetközi jog tankönyve*, Budapest, Politzer Zsigmond és Fia, 1935, 171, 179–180; TEGHZE Gyula: *Nemzetközi jog*, Debrecen, Városi Nyomda, 1930, 247–248; DUPUY (60. j.) 71.

[67] *Minor v. Happersett*, 88 U.S. 162 (1874).

[68] *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, 23.

[69] Fischer Williams az állampolgárságot az egyén akaratától független, születéssel keletkező státuszként definiálja. Fischer WILLIAMS: „Denationalization” *British Yearbook of International Law* 1927, 53; *United States v. Germany*, Mixed Claims Commission, Administrative Decision No. 1., 1 November 1923, R.I.A.A., Vol. VII, New York, United Nations, 2006, 21; BUZA László – HAJDU Gyula: *Nemzetközi jog*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1968, 175.

[70] Lassa OPPENHEIM: *International Law, Vol. 1*, New York – London – Bombay, Longmans, Green, and Co., 1905, 348.

[71] A Harvard fogalom meghatározása szerint az „állampolgárság egy természetes személy státusza, aki a hűség kötelékével egy államhoz kapcsolódik”. Harvard Law School (62. j.) 22.

[72] Alexander N. MAKAROV: *Allgemeine Lehren des Staatsangehörigkeitsrechts*, Stuttgart, W. Kohlhammer, 1947, 32; CASTRO (19. j.) 547.

[73] NAGY Károly: *Nemzetközi jog*, Budapest, Püski, 1999, 261; CSIKY Kálmán: *Magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézi könyve*, Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, 1907, 36; SZAMEL Lajos: „Az állampolgárság” in BEÉR János (szerk.): *Magyar államjog*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1972, 78; SZABÓ Imre: *A jogelmélet alapjai*, Budapest, Akadémiai, 1971, 29.

[74] A belső jogban – a szakirodalmi túlsúly mellett – a közjogi jelleget támasztja alá, hogy az állam jogviszonyként való értékelésekor a jogviszony egyik alanya az állam és az állampolgárság az államok nagy részének alkotmányában, a szabályozást gyakran törvényi szintre utalva kerül említésre. Az állampolgárság magánjogi, szerződésen alapuló viszonyként való felfogása rendkívül szűk körben figyelhető meg, az európai államok közül is csupán két állam – Franciaország és Spanyolország – szabályozza az állampolgárságot magánjogi jogszabályban.

[75] BLACKSTONE (33. j.) 354; VERZIJL (61. j.) 7; Georges PERRIN: „Les conditions de validité de la nationalité en droit international public” in *Recueil d'études de droit international en hommage à Paul Guggenheim*, Genève, Faculté de Droit de l'université de Genève, 1968, 854.

[76] „Közjog” in LAMM Vanda (szerk.): *Jogi lexikon*, Budapest, CompLex, 2009, 419; BUZA (66. j.) 168; FALUHELYI (66. j.) 105; IRK Albert: *Az új nemzetközi jog (A béke joga)*, Budapest, Pfeifer Fredinánd (Zeidler Testvérek) Nemzeti Könyvkereskedése, 1922, 133.

[77] MOORE (59. j.) 273; Charles Cheney HYDE: *International Law Chiefly as Interpreted and Applied by the United States, Vol. II*, Boston, Little, Brown, and Company, 1945, 1066–1067; Juan Carlos GARAY: „La théorie de la citoyenneté automatique des étrangers” *Revue de Droit International* 1926/4, 135; Ernst ISAY: „De la nationalité” *Recueil des Cours* 1924/IV, 432; George COGORDAN: *Droit des gens, La nationalité au point de vue des rapports internationaux*, Paris, L. Larose, Libraire-Éditeur, 1879, 6.

[78] *Minor v. Happersett*, 88 U.S. 162 (1874); *Romano v. Comma* (Egyptian Mixed Court of Appeal), 12

May 1925, Annual Digest of Public International Law Cases, Vol. 3, 1925–1926, Case No. 195, 266.

[79] *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, 23.

[80] OPPENHEIM (70. j.) 349; Alfred M. BOLL: *Multiple Nationality and International Law*, Leiden–Boston, Martinus Nijhoff, 2007, 68; WEIS (65. j.) 3; ISAY (77. j.) 434.

[81] E kifejezéstől elkülönítendő a *pertinenz*a, amely községi illetőségként fordítandó. Mónika GANCZER: „The Effects of the Differences between the Austrian and the Hungarian Regulation of the Rights of Citizenship in a Commune (Heimatrecht, Indigénat, Pertinenz, Illetőség) on the Nationality of the Successor States of the Austro-Hungarian Monarchy” *Journal on European History of Law* 2017/2, 100–107; GANCZER Mónika: „Az első világháború utáni magyar és osztrák illetőségről” in SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*, Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2013, 183–193.

[82] VERZIJL (61. j.) 16; WEIS (65. j.) 8.

[83] *Prince Elie de Bourbon-Parma v. Auroux ès qualité et Ministère public*, French Cour de Cassation, Clunet, 1923, 904–930; *National Bank of Egypt v. Austro-Hungarian Bank*, Anglo-Austrian Mixed Arbitral Tribunal (Heeckeren, Hart, Brauneis), 13 July 1923, Annual Digest of Public International Law Cases, Vol. 2, 1923–1924, Case No. 10, 25; *De Bourbon v. Auroux ès-qualité and Ministère Public*, France, Court of Cassation, Chambre des Requêtees, 14 May 1923, Annual Digest of Public International Law Cases, Vol. 2, 1923–1924, Case No. 119, 223; *Kahane (Successor) v. Parisi and Austrian State*, Austro-Roumanian Mixed Arbitral Tribunal (Barde, Juch, Muntaneanu), 19 March 1929, Annual Digest of Public International Law Cases, Vol. 5, 1929–1930, Case No. 131, 213–218; *Wiener-Weimberger v. Friedlaender and Oliven*, German-French Mixed Arbitral Tribunal, 17 January 1923. Lásd Gilbert Charles GIDEL (szerk.): *Recueil des décisions des tribunaux arbitraux mixtes institués par les traités de paix, Vol. II*, Paris, Sirey, 1923, 798.

[84] Lásd például *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Versailles, 28 June 1919; *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria*, St. Germain-en-Laye, 10 September 1919; *Treaty of Peace with Turkey*, Lausanne, 24 July 1923.

[85] A polgár szavunk a német *Purger* – jelentése városi polgár –, illetve egyes nézetek szerint a német *Bürger* – jelentése várlakó, polgár – szóból ered, mely utóbbi a városokat körülvevő falra is utal. KRISTÓ Gyula (szerk.): *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*, Budapest, Akadémiai, 1994, 551.

[86] Hasonló szellemben fogalmaz Jan H. W. Verzijl is, amikor az *állampolgár* szót a *citizenship*, *citoyenneté*, *cittadinanza*, *cindadania* és *Staatsbürgerschaft* kifejezések között említi. VERZIJL (61. j.) 14.

[87] *Nationality Decrees Issued in Tunis and Marocco*, Advisory Opinion of 7 February 1923, P.C.I.J. Series B, No. 4, 24.

[88] League of Nations, Committee of Experts for the Progressive Codification of International Law, Subcommittee on Nationality, Report Submitted by M. Rundstein and Approved by M. De Megalhaes, 8 October 1925, C.43. M.18. 1926. V. *American Journal of International Law – Supplement* 1926/3, 23.

[89] ENSZ Alapokmány, 2. cikk (7). Kihirdette: 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról.

[90] *The S.S. Wimbledon (Great Britain, France, Italy, Japan, and Poland v. Germany)*, Judgment of 17 August 1923, Ser. A, No. 1, 25.

[91] *The S.S. Lotus (France v. Turkey)*, Judgment of 7 September 1927, Ser. A, No. 10, 18.

[92] *Nationality Decrees Issued in Tunis and Marocco*, Advisory Opinion of 7 February 1923, P.C.I.J. Series B, No. 4, 24.

[93] *Acquisition of Polish Nationality*, Advisory Opinion of 15 September 1923, P.C.I.J. Series B, No. 7, 16.

- [94] *Germany and Poland (Interpretation of Minorities Treaty)*, Kaeckenbeeck, Arbitrator, 10 July 1924, Annual Digest of Public International Law Cases, Vol. 2, 1923–1924, Case No. 117, 220.
- [95] *Georges Pinson (France) v. United Mexican States*, French-Mexican Mixed Claims Commission, Decision No. 6 of 24 April 1928, R.I.A.A., Vol. 5, 393–394.
- [96] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 1.
- [97] *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, 20.
- [98] Institut de Droit International: La détermination du domaine réservé et ses effets, Session d'Aix-en-Provence, 1954, Article 3.
- [99] *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969.
- [100] *Advisory Opinion on Proposed Amendments to the Naturalization Provision of the Constitution of Costa Rica*, Inter-American Court of Human Rights, 19 January 1984, OC-4/84, Ser. a, No. 4, para. 32.
- [101] *Yean and Bosico Children v. Dominican Republic*, Inter-American Court of Human Rights, Judgment of 8 September 2005, Ser. C, No. 130, para. 140.
- [102] Lásd továbbá Péter KOVÁCS: „Citizenship and International Law – Old and New Challenges, Old and New Solutions?” in Jean-Denis MOUTON – Péter KOVÁCS (szerk.): *Le concept de la citoyenneté en droit international – The Concept of Citizenship in International Law*, Leiden, Brill Nijhoff, 2018, 3–80.
- [103] Az állampolgárság esetében alkalmazható általános jogelvek például: jóhiszeműség elve, joggal való visszaélés tilalma, visszaható hatály tilalma. Lásd Ian BROWNLIE: „The Relations of Nationality in Public International Law” *British Year Book of International Law* 1963, 293–296; Heinrich TRIEPEL: „Internationale Regelung der Staatsangehörigkeit” *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* 1929/1, 196; Haro Frederic VAN PANHUYS: *The Rôle of Nationality in International Law*, Leiden, A. W. Sythoff, 1959, 161–164.
- [104] Itt említendő meg az Európai Közösség tagállamai által az alapszerződésekben vállalt, közösségi jogban felmerülő kötelezettségek. A közösségi jogi korlátokról lásd bővebben MOLNÁR Tamás: „Az állampolgárság megítélése a nemzetközi jogban és a közösségi jogban” *Acta Humana* 2006/2, 75–82; Gábor GYULAI: „Statelessness in the EU Framework for International Protection” *European Journal of Migration and Law* 2012/3, 279–295.
- [105] Lásd például 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 3. cikk.
- [106] *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, 23.
- [107] Lásd bővebben GANCZER Mónika: „Az állampolgárság más államok általi elismerése és az effektivitás elve” *Állam- és Jogtudomány* 2012/1, 29–62.
- [108] Lásd J. Mervyn JONES: „The Nottebohm Case” *The International and Comparative Law Quarterly* 1956/2, 243; Clive PARRY: „Some Considerations upon the Protection of Individuals in International Law” *Recueil des Cours* 1956/II, 707; Josef L. KUNZ: „The Nottebohm Judgment (Second Phase)” *American Journal of International Law* 1960/3, 563; Alexander N. MAKAROV: „Das Urteil des Internationalen Gerichtshofes im Fall Nottebohm” *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* 1955–1956/16, 414. Ellentétes véleményként lásd Sir Gerald FITZMAURICE: „The General Principles of International Law Considered from the Standpoint of the Rule of Law” *Recueil des Cours* 1957/II, 206–207; *Nottebohm Case (Liechtenstein v. Guatemala)*, Second Phase, Judgment of 6 April 1955, I.C.J. Reports 1955, Dissenting opinion of Judge Klaestad, 31, Dissenting opinion of Judge M. Guggenheim, 56–57, 59, Dissenting opinion of Judge Read, 40.
- [109] PARRY (108. j.) 707; JONES (108. j.) 244.

[110] Lásd bővebben Mónika GANCZER: „The Right to a Nationality as a Human Right?” *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* 2014, 15–33; GANCZER Mónika: „Állampolgársághoz való jog” in LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*, Budapest, HVG-ORAC, 2018, 133–138.

[111] *Universal Declaration of Human Rights*, G.A. Res. 217A, 10 December 1948, Article 15 (1), 3 U.N. GAOR (A/810), 71, U.N. Doc. A/RES/217A (III) (1948).

[112] *American Declaration of the Rights and Duties of Man*, O.A.S. Res. III, Ninth International Conference of American States, Bogotá, 2 May 1948, Article 12; *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969, Article 20 (1); *Declaration and Decisions from the Helsinki Summit*, Helsinki, 10 July 1992, Part VI, para. 55; *Commonwealth of Independent States Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, Minsk, 26 May 1995, Article 24 (1); 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 4. cikk a); *Arab Charter on Human Rights*, Tunis, 22 May 2004, Article 29 (1); *ASEAN Human Rights Declaration*, Phnom Penh, 18 November 2012, 18.

[113] 1989. évi egyezmény a gyermek jogairól, 7–8. cikk. Kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

[114] *Declaration on the Rights of the Child*, G.A. Res. 1386, 20 November 1959, Principle 3, 14 U.N. GAOR Supp. No. 16 (A/4354), 19, U.N. Doc. A/RES/1386 (1959); *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*, 24. cikk (3). Kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről; *Declaration on Social and Legal Principles relating to the Protection and Welfare of Children*, G.A. Res. 41/85, 3 December 1986, Article 8, 41 U.N. GAOR Supp. No. 53, 265, U.N. Doc. A/RES/41/85 (1986); *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, Addis Ababa, 11 July 1990, Article 6 (3); *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*, New York, 18 December 1990, Article 29; *Arab Charter on Human Rights*, Tunis, 22 May 2004, Article 29 (2); *Covenant on the Rights of the Child in Islam*, Sana'a, 28–30 June 2005, Article 7 (1)–(2); *Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény*, 18. cikk (2). Kihirdette: 2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről.

[115] *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969, Article 20 (2); *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, Addis Ababa, 11 July 1990, Article 6 (4).

[116] *Universal Declaration of Human Rights*, G.A. Res. 217A, 10 December 1948, Article 15 (2), 3 U.N. GAOR (A/810), 71, U.N. Doc. A/RES/217A (III) (1948); *Declaration on Social and Legal Principles relating to the Protection and Welfare of Children*, G.A. Res. 41/85, 3 December 1986, Article 8, 41 U.N. GAOR Supp. No. 53, 265, U.N. Doc. A/RES/41/85 (1986); *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969, Article 20 (3); *Declaration and Decisions from the Helsinki Summit*, Helsinki, 10 July 1992, Part VI, para. 55; *Commonwealth of Independent States Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, Minsk, 26 May 1995, Article 24 (2); *Arab Charter on Human Rights*, Tunis, 22 May 2004, Article 29 (1).

[117] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 4. cikk c).

[118] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 8. cikk. Kihirdette: 2009. évi XV. törvény a hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló, 1961. augusztus 30-án, New Yorkban elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.

[119] Human rights and arbitrary deprivation of nationality, Report of the Secretary-General, 14 December 2009, UN Human Rights Council, A/HRC/13/34, para. 22–46; Explanatory Report to the European Convention on Nationality, para. 35–37. Lásd továbbá Tamás MOLNÁR: „The Prohibition of Arbitrary Deprivation of Nationality under International Law and EU Law: New Perspectives” *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* 2014, 75–85.

[120] Human Rights and Arbitrary Deprivation of Nationality, Report of the Secretary-General, 14

December 2009, U.N. Doc. A/HRC/13/34, para. 22–46.

[121] *Rottmann v. Freistaat Bayern*, C-135/8, Judgment of 2 March 2010, para. 59, 65; MOLNÁR (119. j.) 88–91.

[122] *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969, Article 20 (3); *ASEAN Human Rights Declaration*, Phnom Penh, 18 November 2012, 18.

[123] *American Declaration of the Rights and Duties of Man*, O.A.S. Res. III, Ninth International Conference of American States, Bogotá, 2 May 1948, Article 2; *Universal Declaration of Human Rights*, G.A. Res. 217A, 10 December 1948, Article 2, 3 U.N. GAOR (A/810), 71, U.N. Doc. A/RES/217A (III) (1948); *Declaration on the Rights of the Child*, G.A. Res. 1386, 20 November 1959, Principle 1, 14 U.N. GAOR Supp. No. 16 (A/4354), 19, U.N. Doc. A/RES/1386 (1959); 1965. évi nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről, 5. cikk d) iii). Kihirdette: 1969. évi 8. törvényerejű rendelet a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről; *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*, 26. cikk; *American Convention on Human Rights*, San José, 22 November 1969, Article 24; *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, Addis Ababa, 11 July 1990, Article 3; *Commonwealth of Independent States Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, Minsk, 26 May 1995, Article 20 (2); *Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*, Maputo, 11 July 2003, Article 6; *Arab Charter on Human Rights*, Tunis, 22 May 2004, Article 3.

[124] 1979. évi egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről, 9. cikk. Kihirdette: 1982. évi 10. törvényerejű rendelet a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről; 1989. évi egyezmény a gyermek jogairól, 2. cikk (1).

[125] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 9. cikk.

[126] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, 3. cikk. Kihirdette: 2002. évi II. törvény az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében New Yorkban, 1954. szeptember 28-án létrejött, a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény kihirdetéséről.

[127] *Convention on the Nationality of Women*, Montevideo, 26 December 1933, Article 1; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 5. cikk. Az állampolgárságról szóló európai egyezmény elemzését lásd KOVÁCS Péter: „The Background and the Functions of the European Convention on Nationality” *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* 2014, 3–14.

[128] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 4. cikk b).

[129] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 4. cikk d).

[130] GANCZER (32. j.) 15–34.

[131] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 6. cikk (1) a).

[132] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 1. cikk (4), 4. cikk.

[133] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 1. cikk (1); 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 6. cikk (2).

[134] A kritériumokat lásd 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 1. cikk (2); 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 6. cikk (2) b).

[135] *Protocol relating to a Certain Case of Statelessness*, The Hague, 13 April 1930, Article 1. A rendelkezés további feltételként tartalmazza, hogy az apa hontalan legyen, vagy állampolgársága ismeretlen legyen. Lásd továbbá Edwin BORCHARD: „Three Hague Conventions on Nationality” *American Journal of International Law* 1938/1, 128; 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 1. cikk (3). A rendelkezés további feltételként tartalmazza, hogy a gyermek törvényes

legyen.

[136] *Bern Convention of the International Commission of Civil Status to Reduce the Number of Cases of Statelessness*, Bern, 13 September 1973, Article 1. Az egyezmény azt is kimondja, hogy a menekült státusszal rendelkező apa gyermeke nem tekinthető olyanak, mint aki az apa állampolgárságával rendelkezik. Lásd uo. Article 2.

[137] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 14, Article 15.

[138] *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 6. cikk (1) b).

[139] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 14.

[140] *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 2 cikk.

[141] *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 6. cikk (3).

[142] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 13; *1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról*, 32. cikk; *1957. évi egyezmény a férjzett nők állampolgárságáról*, 3. cikk. Kihirdette: *1960. évi 2. törvényerejű rendelet a férjzett nők állampolgárságáról szóló, New-Yorkban, 1957. évi február hó 20. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről*; *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 6. cikk (4).

[143] *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 9. cikk.

[144] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 13.

[145] *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933, Article 5.

[146] *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933, Article 6; *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 4. cikk d). Egyes nemzetközi szerződések nem a „házastárs”, hanem a „feleség” vonatkozásában tartalmazzák ezeket a szabályokat. Lásd *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 10–11; *1957. évi egyezmény a férjzett nők állampolgárságáról*, 1–2. cikk.

[147] *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933, Article 6.

[148] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 13; *1957. évi egyezmény a férjzett nők állampolgárságáról*, 2. cikk.

[149] *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 8. cikk (1).

[150] *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 7. cikk (1).

[151] *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 7. cikk (3).

[152] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 6. Megjegyzendő, hogy a rendelkezés értelmében az állam ezt további feltételekhez is kötheti.

[153] *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 8. cikk (2).

[154] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 7–9, Article 17; *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 5–6. cikk, 7. cikk (2); *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 7. cikk (1) g).

[155] *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 7. cikk (3); *1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény*, 7. cikk.

[156] *1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről*, 8. cikk (2) b); *1997. évi*

állampolgárságról szóló európai egyezmény, 7. cikk (1) b), 7. cikk (3).

[157] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 7. cikk (4)–(6), 8. cikk (2) a).

[158] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, 1. cikk. Lásd továbbá United Nations High Commissioner for Refugees: Guidelines on Statelessness No. 2, Procedures for Determining whether an Individual is a Stateless Person, 5 April 2012, HCR/GS/12/02; United Nations High Commissioner for Refugees: Guidelines on Statelessness No. 3, The Status of Stateless Persons at the National Level, 17 July 2012, HCR/GS/12/03.

[159] Az Európa Tanács egyezménye az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 1. cikk c). Kihirdette: 2008. évi XCVIII. törvény az Európa Tanács 2006. május 19-én, Strasbourgban elfogadott, az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló Egyezménye kihirdetéséről.

[160] Lásd bővebben LŐRINCZ Aranka: „A de jure/de facto hontalanság problematikája” *Acta Humana* 2007/4, 38–51. Lásd továbbá United Nations High Commissioner for Refugees: Guidelines on Statelessness No. 1, The Definition of „Stateless Person” in Article 1(1) of the 1954 Convention Relating to the Status of Stateless Persons, 20 February 2012, HCR/GS/12/01, para. 8; United Nations High Commissioner for Refugees: Guidelines on Statelessness No. 3, The Status of Stateless Persons at the National Level, 17 July 2012, HCR/GS/12/03, para. 48–49.

[161] AMBRUS Ágnes: „Hontalanság. ENSZ egyezmények és az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának tevékenysége” *Acta Humana* 1999/37–38, 8.

[162] Lásd az 1954. évi hontalan személyek jogállásáról szóló egyezményt, illetve az 1961. évi hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló egyezményt elfogadó konferenciák záróokmányait.

[163] Lásd például GANCZER Mónika: „Az államutódláskor bekövetkező de jure, illetve de facto hontalanság kiküszöbölése a nemzetközi jog szabályozásában” *Rendészeti Szemle* 2010/4, 35–60.

[164] 1951. évi menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény. Kihirdette: 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről.

[165] Lásd bővebben Peter VAN KRIEKEN: „The High Commissioner for Refugees and Stateless Persons. Netherlands” *International Law Review* 1979/1, 24, 26–27.

[166] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, preambulum. Lásd továbbá Tamás MOLNÁR: „Stateless Persons under International Law and EU Law: A Comparative Analysis Concerning Their Legal Status, with Particular Attention to the Added Value of the EU Legal Order” *Acta Juridica Hungarica* 2010/4, 293–304; Tamás MOLNÁR: „Remembering the Forgotten: Legal Status of Stateless Persons under International Law and EU Law” in Cristina GORTÁZAR – María-Carolina PARRA – Barbara SEGAERT – Christiane TIMMERMAN (szerk.): *European Migration and Asylum Policies: Coherence or Contradiction? An Interdisciplinary Evaluation of the EU Programmes of Tampere (1999), The Hague (2004) and Stockholm (2009)*, Bruxelles, Bruylant, 2012, 139–152.

[167] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, 2. cikk.

[168] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, 3–24. cikk.

[169] 1954. évi egyezmény a hontalan személyek jogállásáról, 25–32. cikk.

[170] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 2. cikk.

[171] A Bancroft-szerződéseket az Egyesült Államok kötötte más államokkal egymás állampolgárainak honosítása tárgyában 1868-tól azzal a céllal, hogy a kettős állampolgárságot elkerülje. E szerződések kimondták, hogy az Egyesült Államokban honosított, de korábban a szerződő államok állampolgárainak minősülő egyéneket 5 év ottani tartózkodást követően amerikai állampolgároknak kell tekinteni, és fordítva. Továbbá, ha az egyén visszahelyezte tartózkodási helyét korábbi államába anélkül, hogy szándékában állt volna visszatérni az Egyesült Államokba, a szerződések alapján úgy

kellett tekinteni, hogy lemondott amerikai honosításáról. Lásd bővebben BAJÁKI Veronika: *Magyar állampolgárság – kettős állampolgárság*, Budapest, KJK, 1973, 280–281; DONNER (61. j.) 42–43; BOLL (80. j.) 185.

[172] *Convention Establishing the Status of Naturalized Citizens Who Again Take Up Their Residence in the Country of Their Origin*, Rio de Janeiro, 13 August 1906, Article I.

[173] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 11; *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933, Article 1.

[174] *Protocol relating to Military Obligations in Certain Cases of Double Nationality*, The Hague, 12 April 1930, Article 1–3. Lásd bővebben Manley O. HUDSON: „The First Conference for the Codification of International Law” *American Journal of International Law* 1930/24, 452–453.

[175] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 5.

[176] *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963.

[177] *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963, Article 1.

[178] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 6; *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963, Article 2.

[179] *Second Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 2 February 1993, Article 1.

[180] Explanatory Report to the European Convention on Nationality, para. 96–98.

[181] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 15. cikk.

[182] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 7. cikk, 14. cikk (2).

[183] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 8–9. cikk.

[184] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 14. cikk (1).

[185] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 17. cikk (1).

[186] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 21–22. cikk.

[187] *Protocol relating to Military Obligations in Certain Cases of Double Nationality*, The Hague, 12 April 1930, Article 1–3; *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963, Article 5; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 21. cikk (1).

[188] *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963, Article 6; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 21. cikk (3).

[189] 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 22. cikk.

[190] *Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws*, The Hague, 13 April 1930, Article 4. Richard W. FLOURNOY: „Nationality Convention, Protocols and Recommendations Adopted by the First Conference on the Codification of International Law” *American Journal of International Law* 1930/3, 471. Lásd továbbá *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion of April 11, I.C.J. Reports 1949, 186; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 17. cikk (2) a).

[191] *Draft Articles on Diplomatic Protection*, 2006, Article 7.

[192] *Mergé Case (Italy v. United States)*, Italian-United States Conciliation Commission, Decision No. 55, 10 June 1955, R.I.A.A., Vol. XIV, 2006, 247, para V. (5).

[193] *Draft Articles on Diplomatic Protection with Commentaries*, 2006, 46–47.

[194] Lásd bővebben GANCZER (107. j.) 54–57.

[195] *Draft Articles on Diplomatic Protection*, 2006, Article 6.

[196] *Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties*, Vienna, 23 August 1978, Article 2 (1) b); *Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts*, Vienna, 8 April 1983, Article 2 (1) a); *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 2 a); 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 1. cikk a). Kihirdette: 2008. évi XCVIII. törvény az Európa Tanács 2006. május 19-én, Strasbourgban elfogadott, az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló Egyezménye kihirdetéséről.

[197] Hasonlóan az államutódláshoz, nagy tömeget érint a lakosságcsere is, amikor a terület felett nem változik meg a szuverenitás, de – általában kétoldalú szerződés alapján – sokaknak megváltozik az állampolgársága. Lásd például 1946. évi egyezmény Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában. Kihirdette: 1946. évi XV. törvény a Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában Budapesten 1946. évi február hó 27. napján kelt magyar-csehszlovák egyezmény beikkekelyezéséről.

[198] Lásd bővebben GANCZER (32. j.) 85–200.

[199] GANCZER (32. j.) 120–133.

[200] Lásd bővebben GANCZER Mónika: „Az optáláshoz való jog a nemzetközi jogban” *Állam- és Jogtudomány* 2013/3–4, 55–80; Josef L. KUNZ: *Die völkerrechtliche Option, Band I–II*, Breslau, Hirt, 1925–1928, 328, 356; Yaël RONEN: „Option of Nationality” in Rüdiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Vol. VII*, Oxford, Oxford University Press, 2012, 995–1000; Karl M. MEESEN: „Option of Nationality” in Rudolf BERNHARDT (szerk.): *Encyclopedia of Public International Law, Vol. 8, Human Rights and the Individual in International Law, International Economic Relations*, New York – London, North-Holland – Collier Macmillan, 1982, 424–428.

[201] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999.

[202] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 1; 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 2. cikk. Kivétel ez alól az 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 18. cikk (1), mely az államutódlás vonatkozásában az egyezmény alapvető elveire, és így minden személy állampolgársághoz való jogára utal vissza.

[203] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 4, Article 15–16; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 18. cikk (1); 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 2–4. cikk.

[204] *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933, Article 4; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 18. cikk (2); *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 5, Article 11, Article 13, Article 20–24, Article 26; 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 5. cikk, 9–10. cikk.

[205] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 21.

[206] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 20, Article 25 (1); 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező

hontalanság elkerüléséről, 5–6. cikk.

[207] *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 17; 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 11–12. cikk.

[208] *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963, Article 1; *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 9–10.

[209] 1961. évi egyezmény a hontalanság eseteinek csökkentéséről, 10. cikk; 1997. évi állampolgárságról szóló európai egyezmény, 19. cikk; *Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States with Commentaries*, 1999, Article 18; 2006. évi egyezmény az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről, 13–14. cikk.

[210] *Case Concerning the Barcelona Traction. Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*, Second Phase, Judgment of 5 February 1970, I.C.J. Reports 1970, 35–36.

[211] *Case Concerning the Barcelona Traction. Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain)*, Second Phase, Judgment of 5 February 1970, I.C.J. Reports 1970, 42. A bíróság a társaság honosságának megállapításánál utalt arra, hogy a felek több alkalommal hivatkoztak a Nottebohm ügyre, amely azonban analógia útján nem alkalmazható, mivel a megfelelő kapcsolat elve a társaságok tekintetében nem nyert általános és abszolút elfogadást. Uo.

[212] *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)*, Preliminary Objections, Judgment of 24 May 2007, I.C.J. Reports 2007, 614–615. A kifejezés magyarra fordítását lásd KOVÁCS Péter: *Nemzetközi Közjog*, Budapest, Osiris, 2016, 233.

[213] *Draft Articles on Diplomatic Protection*, 2006, Article 9.

[214] 1944. évi chicagói egyezmény a nemzetközi polgári repülésről, 17. cikk. Kihirdette: 1971. évi 25. törvényerejű rendelet a nemzetközi polgári repülésről Chicagóban, az 1944. évi december hó 7. napján aláírt Egyezmény és az annak módosításáról szóló jegyzőkönyvek kihirdetéséről.

[215] SIPOS Attila: *A nemzetközi polgári repülés joga*, Budapest, ELTE Eötvös, 2018, 103.

[216] *Convention relating to the regulation to the aerial navigation*, Paris, 13 October 1919, Article 6; *Pan American Convention on Commercial Aviation*, Havana, 20 February 1928, Article 7.

[217] *Convention relating to the regulation to the aerial navigation*, Paris, 13 October 1919, Article 8; *Pan American Convention on Commercial Aviation*, Havana, 20 February 1928, Article 7; 1944. évi chicagói egyezmény a nemzetközi polgári repülésről, 18. cikk.

[218] 1944. évi chicagói egyezmény a nemzetközi polgári repülésről, 18. cikk.

[219] *Convention relating to the regulation to the aerial navigation*, Paris, 13 October 1919, Article 10; *Pan American Convention on Commercial Aviation*, Havana, 20 February 1928, Article 9; 1944. évi chicagói egyezmény a nemzetközi polgári repülésről, 20. cikk.

[220] *Convention on the High Seas*, Geneva, 29 April 1958, Article 5 (1); *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Montego Bay, 10 December 1982, Article 91 (1).

[221] *MIV „SAIGA” (No. 2) (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea)*, Judgment of 1 July 1999, ITLOS Reports 1999, 42.

[222] *Convention on the High Seas*, Geneva, 29 April 1958, Article 6; *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Montego Bay, 10 December 1982, Article 92.

[223] *Convention on the High Seas*, Geneva, 29 April 1958, Article 6 (1); *United Nations Convention on the Law of the Sea*, Montego Bay, 10 December 1982, Article 92 (1).

[224] *Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space*, G.A. Res. 1962, 13 December 1963, para. 7, 18 U.N. GAOR Supp. No. 15 (A/5515), 15, U.N. Doc. A/RES/18/1962 (1963); 1967. évi szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket, VIII. cikk. Kihirdette: 1967. évi 41. törvényerejű rendelet a „Szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket” című, Moszkvában, Londonban és Washingtonban 1967. január 27-én aláírt szerződés kihirdetéséről; 1974. évi egyezmény a világűrbe felbocsátott objektumok nyilvántartásba vételéről, II. cikk (2). Kihirdette: 1978. évi 7. törvényerejű rendelet a világűrbe felbocsátott objektumok nyilvántartásba vételéről szóló, az ENSZ Közgyűlésének az 1974. évi november hó 12. napján kelt 3235/XXIX. határozatával elfogadott egyezmény kihirdetéséről. Lásd továbbá Bernhard SCHMIDT-TEDD – Alexander SOUCEK: „Registration of Space Objects” in *Oxford Research Encyclopedia of Planetary Science*.

[225] *International Co-Operation in the Peaceful Uses of Outer Space*, G.A. Res. 1721 B (XVI), 20 December 1961, para. B 1, 16 U.N. GAOR Supp. No. 17 (A/5100), 6, U.N. Doc. A/AC.105/1154 (1961); 1967. évi szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket, VIII. cikk; 1974. évi egyezmény a világűrbe felbocsátott objektumok nyilvántartásba vételéről, II. cikk (1).

[226] SCHMIDT-TEDD–SOUCEK (224. j.).

[227] 1974. évi egyezmény a világűrbe felbocsátott objektumok nyilvántartásba vételéről, II. cikk (2). Lásd továbbá *Recommendations on Enhancing the Practice of States and International Intergovernmental Organizations in Registering Space Objects*, G.A. Res. 62/101, 17 December 2007, Recommendation 3. (c), d), 62 U.N. GAOR Supp. No. 49 (A/62/49 (Vol. I)), 161, U.N. Doc. A/RES/62/101 (2007).

[228] 1967. évi szerződés az államok tevékenységét szabályozó elvekről a világűr kutatása és felhasználása terén, beleértve a Holdat és más égitesteket, VI. cikk.

[229] 1974. évi egyezmény a világűrbe felbocsátott objektumok nyilvántartásba vételéről, IV. cikk (2).

[230] Stephan HOBE – Bernhard SCHMIDT-TEDD – Kai-Uwe SCHROGL (szerk.): *Cologne Commentary on Space Law (CoCoSL)*, Vol. 2, Cologne, Carl Heymanns, 2013, 256.